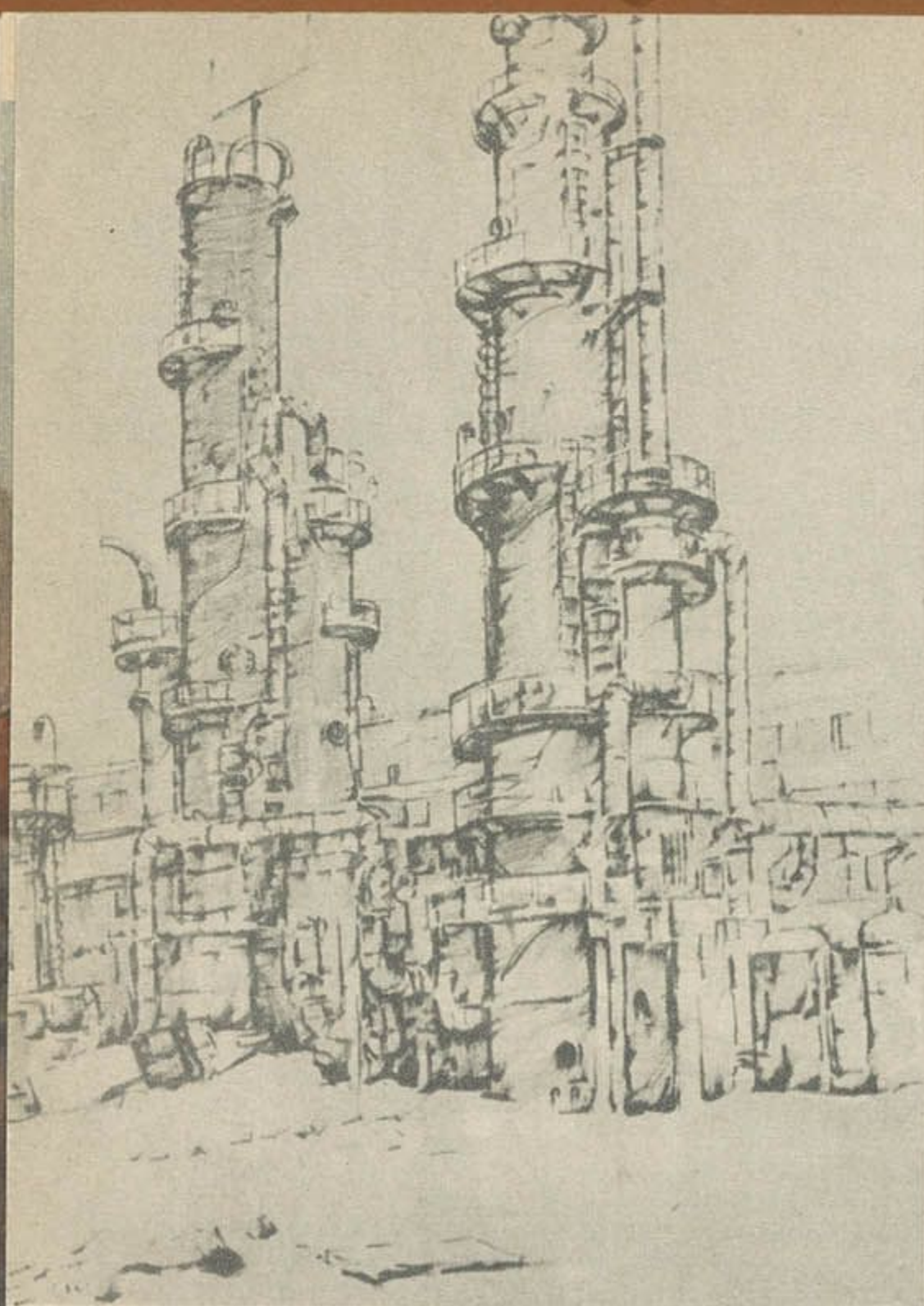

505

83, 186, 219

РАБОТНИЦА
І СЯЛЯНКА
№3 САКАВІК 1965
фронт.

У канцы мінулага года мастак А. Семілетаў наведаў Гродзенскі азотнававы завод. Друкуем некалькі яго малюнкаў.

Лабаранткі І. А. Трапейка і Т. М. Кірла.

ДАВЕР'Е І

У нашай краіне адбываецца вялікая палітычная падзея — выбары ў мясцовыя Саветы. У рэспубліцы выбары назначаны на чатырнаццатага сакавіка.

На перадвыбарных сходах на прадпрыемствах, у калгасах і ўстановах вылучаны кандыдаты ў дэпутаты мясцовых Саветаў. Калектывы назвалі імёны лепшых з лепшых людзей, якія добра працуюць, валодаюць арганізацыйнымі здольнасцямі, глыбока адданыя партыі і народу.

Саветы дэпутатаў працоўных з'яўляюцца глыбока дэмакратычнымі органамі ўлады, усеахопліваючай арганізацыяй народа, увабленнем яго адзінства. Камуністы і беспартыйныя ідуць на выбары заўсёды разам, заўсёды адзіным фронтом вылучаюць агульных кандыдатаў.

Сіла нашых Саветаў у іх масавасці. Толькі ў папярэдніх выбарах было выбрана больш 2 мільёнаў дэпутатаў мясцовых Саветаў.

Паўнаўладнасць народа ў нас забяспечваецца самой сістэмай выбараў. У выбарчай кампаніі прымае ўдзел вялікая колькасць людзей. Адно ўваходзяць у выбарчыя камісіі, другія прыцягваюцца да складання спісаў выбаршчыкаў, да арганізацыі выбарчых участкаў, вядуць вялікую агітацыйную работу ў масах.

Шматлікай арміі агітатараў ёсць з чым пайсці да народа, ёсць што яму раскажаць. З году ў год паляпшаюцца матэрыяльныя ўмовы жыцця народа, расце яго культурны ўзровень. Пра гэтыя радасныя змены раскажам у сваіх справах дэпутаты.

Вялікія зусім новыя прадпрыемствы выраслі ў нашай Беларусі. У Наваполацку, на Заходняй Дзвіне ўзняўся такі гігант, як нафтаперапрацоўчы завод, уступілі ў строй азотнававы завод у Гродна, Салігорскі калійны камбінат на Случчыне, буйнейшыя электрастанцыі маем мы ўжо на Брэстчыне і Гомельшчыне. Цудоўным імем — Светлагорск — названы горад, якога яшчэ нядаўна не было на карце.

У мінулыя выбары на тэрыторыі рэспублікі яшчэ не ўзвышаліся нафтавыя вышкі, а цяпер яны з'явіліся. Аказваецца, не трэ было беларускай зямлі багатыя запасы нафты. Гэта таксама добра адаб'ецца на развіцці хімічнай прамысловасці. Беларусь становіцца рэспублікай вялікай хіміі, значэнне развіцця якой цяжка пераацаніць. Хімія — гэта не толькі ўгнаенні і будаўнічыя матэрыялы, гэта велізарныя магчымасці для забеспячэння штодзённых патрэб людзей.

Агітары раскажам у сваіх гутарках і пра тыя вялікія змены, якія адбыліся ў культурным узроўні савецкіх людзей. Прывядуць хоць бы такі факт, што сярод дэпутатаў сельскіх Саветаў мінулых выбараў 8,4 працэнта маюць вышэйшую адукацыю. Вышэйшая і сярэдняя адукацыя дэпутата стала масавай з'явай.

Сярод выбраннікаў народа 41 працэнт жанчын. Гэта гаворыць аб сапраўднай іх раўнапраўнасці.

Савецкія жанчыны раўнапраўныя не толькі па закону. Яны паказалі сябе актыўнымі будаўнікамі камуністычнага грамадства. Нароўні з мужчынамі яны працуюць на прадпрыемствах і ў калгасах, у навуковых інстытутах і лабараторыях, вырошчваюць збожжа і ўзводзяць будынкі, пакараюць космас. Сваёй самаадданай працай савецкія жанчыны ўмацоўваюць магутнасць Радзімы. Пры іх актыўным удзеле пераўтвараецца аблічча краіны, паляпшаецца жыццё савецкага народа.

На мінулых выбарах у мясцовыя Саветы па нашай рэспубліцы было выбрана каля дваццаці трох тысяч жанчын. Хто гэтыя выбранніцы? Гэта работніцы і калгасніцы, інжынеры і настаўніцы, урачы і мастакі, артысткі і літаратары. Ці не па-

Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

**РАБОТНИЦА
І СЯЛЯНКА**

№ 3

САКАВІК
1965

ВЫДАННЕ ЦК КП БЕЛАРУСІ

ГОД ВЫДАННЯ СОРАК ПЕРШЫ

АДКАЗНАСЦЬ

цвярдженне гэта дэмакратычнасці нашай сістэмы і ўсенароднасці органаў дзяржаўнай улады.

У гэтыя дні, калі наша краіна рыхтуецца да выбараў у мясцовыя Саветы, у амерыканскім гарадку Селма (штат Алабама) адбыліся падзеі, таксама звязаныя з выбарамі. Негрыцянскае насельніцтва, якое ніколі не дапускалася да ўдзелу ў выбарах, вырашыла на гэты раз паспрабаваць выкарыстаць так званы закон аб грамадзянскіх правах.

18 студзеня 650 неграў падыйшлі да дома, у якім адбывалася рэгістрацыя выбаршчыкаў у мясцовыя органы ўлады. Ім адразу загадалі пастроіцца ў чаргу з чорнага ходу (белыя ўваходзілі з параднага). Некалькі дзён на ледзяным ветры прастаялі негры, так і не дабіўшыся рэгістрацыі. За спробу выкарыстаць свае грамадзянскія правы негры былі збіты жандармі-расістамі. У гарадку з 28-тысячным насельніцтвам менш чым за месяц падвергліся штрафам, збіванню і арыштам, заключэнню ў турму і ў папраўчыя лагеры амаль дзве тысячы грамадзян. Былі арыштаваны нават 900 дзяцей, якія падтрымлівалі дарослых.

Буржуазны часопіс «Тайм» іранізуе з прычыны гэтай падзеі: «На мінулым тыдні шэрыф Кларк уступіў у бой з місіс Ані Лі Купер, якая стаяла ў чарзе. Жанчына яўна выйгравала раунд за раундам, пакуль на дапамогу шэрыфу не прыйшлі яго памочнікі. Яны павалілі жанчыну, прыціснулі яе да зямлі, а Кларк пачаў біць яе дубінкай...»

Вось як у «дэмакратычнай» Амерыцы распаўляюцца з людзьмі, якія толькі пажадалі выкарыстаць свае правы выбаршчыкаў.

Перад мясцовымі Саветамі, як органамі Савецкай улады, стаяць велізарныя задачы ў галіне гаспадарчага і культурнага будаўніцтва. Паспяховае вырашэнне гэтых задач будзе залежаць ад дзейнасці выбраных дэпутатаў. Вось чаму пры вылучэнні кандыдатаў так уважліва абмяркоўваюцца дзелавыя і асабістыя якасці чалавека, якому аказваецца вялікі гонар і высокае давер'е.

Калектыў Віцебскай абутковай фабрыкі «Чырвоны Кастрычнік» аднадушна вылучыў кандыдатам у абласны Савет інжынера Ольгу Аляксееўну Івачкіну. Рабочыя добра ведаюць Ольгу Аляксееўну. Тут пачалася яе працоўная дзейнасць. Спачатку яна была майстрам допельнага цэха. Ольга Аляксееўна зарэкамендавала сябе як здольны інжынер, добры арганізатар, ініцыятыву камандзір вытворчасці. Умее яна працаваць з людзьмі, уважліва прыслухоўваецца да думкі рабочых.

На Мінскім заводзе запасных частак вылучаны кандыдатамі ў дэпутаты гарадскога Савета токары С. К. Галавацкая і Л. М. Ласоўская.

На заводзе радыёдэталяў у Віцебску калектыў прадпрыемства вылучыў у ліку іншых кандыдатаў у дэпутаты гарадскога Савета знатную серабрышчыцу Я. С. Рачынскую.

На Гомельскім дрэвапрацоўчым заводзе вылучана кандыдатам у дэпутаты абласнога Савета ўдарніца камуністычнай працы Т. Г. Самусёва.

Хлебаробы калгаса «Аснежыцкі» Пінскага раёна вылучылі ў кандыдаты абласнога Савета нястомную працаўніцу брыгадзіра паляводчай брыгады Ганну Яфімаўну Коржыц. Брыгада, якую ўзначальвае яна, летась з усёй плошчы пасеву атрымала па 22,7 цэнтнера збожжа, 241 цэнтнеру бульбы, 417 цэнтнераў цукровых буракоў. У гэтых поспехах немалая доля працы Ганны Яфімаўны, якая не шкадуе сіл, каб вывесці брыгаду ў лік перадавых у арцелі.

Многія калектывы вылучылі кандыдатамі ў дэпутаты Саветаў паўторна тых, хто апраўдаў давер'е народа. На Віцебскім домабудаўнічым камбінаце калектыў паўторна вылучыў кандыдатам у гарадскі Савет інжынера-эканаміста Галіну Міхайлаўну Монак. Апраўдала яна давер'е выбаршчыкаў.

Сярод вылучаных кандыдатамі ў дэпутаты мясцовых Саветаў шмат новых імён. І гэта натуральна. Склад дэпутатаў абнаўляецца, Саветы папаўняюцца свежымі сіламі. Школу дзяржаўнага кіравання праходзіць усё большая і большая колькасць людзей.

Перад нававыбранымі дэпутатамі вялікае поле дзейнасці. Адна з важнейшых задач — забяспечыць усіх дзяцей дашкольнага ўзросту дзіцячымі яслямі і садамі. Будаўніцтва ясляў і садоў патрабуе асаблівай увагі.

Шмат работы ў агітатараў. Настаўніца 80-й мінскай школы Ала Кручынская (злева), майстар ДСК-1 Тамара Булынка, інжынеры ДСК-1 Лідзія Яроменка, Марыя Пырх і піянерважатая Валянціна Зарэчная ідуць да выбаршчыкаў сталіцы рэспублікі.

Фота І. Змітровіча.

нага ўзросту дзіцячымі яслямі і садамі. Будаўніцтва ясляў і садоў патрабуе асаблівай увагі.

У першую чаргу жанчыны-дэпутаты мусяць паклапаціцца пра паляпшэнне работы дзіцячых устаноў, пра выкарыстанне ўсіх сродкаў, якія адпускаюцца дзяржавай на іх будаўніцтва, пракантраляваць іх своечасовае і якаснае будаўніцтва. Клапатлівае вока патрэбна, каб упарадкаваць нашы двары і вуліцы, асабліва ў новых раёнах забудовы, сёлах і пасёлках. Шмат увагі трэба ўдзяліць і ахове здароўя.

Нідзе, ні ў адной капіталістычнай краіне свету не выдаткоўваецца гэтулькі сродкаў на будаўніцтва бальніц, жаночых кансультацый, дамоў адпачынку і здраўніц для народа, як у нашай краіне. Ва ўсёй дарэвалюцыйнай Расіі налічвалася толькі дзевяць кансультацый для будучых маці, а цяпер іх у нас больш 16 тысяч. Дэпутаты абавязаны сачыць за работай усёй медыцынскай сеткі з тым, каб самым эфектыўным было абслугоўванне насельніцтва.

Працягваючы вялікія клопаты аб чалавеку, наша партыя паставіла задачу ператварыць бытавое абслугоўванне ў буйную галіну грамадскай вытворчасці, якая абавязана на дасягненні сучаснай навуцы і тэхнікі. Для гэтага таксама выдзяляюцца вялікія сродкі. Жанчыне-працаўніцы прыйшлі на дапамогу ў хатняй гаспадарцы пральныя машыны, пыласосы, электрапалацёры, электрахаладзільнікі і іншыя бытавыя прылады. Аднак нам яшчэ трэба будзе многае зрабіць. Асабліва па паляпшэнню грамадскага харчавання, а таксама работы пральняў, пашивачных майстэрняў і г. д.

Вельмі важны абавязак мясцовых Саветаў па культурна-бытавому абслугоўванню насельніцтва. Паляпшаецца жыццё народа, растуць і культурныя запатрабаванні насельніцтва, задавальненню якіх неабходна ўдзяляць самую пільную ўвагу.

Савецкія жанчыны, як і ўвесь савецкі народ, змагаюцца за мір. Набліжаецца дваццацігоддзе вызвалення нашай Радзімы ад фашысцкіх захопнікаў. У сэрцах людзей яшчэ не загіблі раны, не пагас смутак аб страчаных родных і блізкіх. А рэваншысты ФРГ і ашалелыя рэакцыянеры з-за акіяна рыхтуюць новую, яшчэ больш жахлівую атамную вайну, праліваюць кроў нявінных людзей ва В'етнаме.

Спыніць гэта кровапраліцце, спыніць падпальшчыкаў новай вайны — абавязак усіх сумленных людзей свету. Зрабіць усё магчымае, каб маці не аплакавалі заўчасна загінуўшых сыноў, нявесты не трацілі жаніхоў, каб не было дзяцей-сірот.

Імкнучыся да ўмацавання міру на зямлі, савецкія людзі самаадданай працай умацоўваюць эканамічную магутнасць краіны і працягваюць руку дружбы ўсім, хто змагаецца супраць вайны, усім барацьбітам за мір і шчасце дзяцей.

Людзі,

«Люди мира, будьте зорче втрое,
Берегите мир! Берегите мир!
Берегите,
Берегите,
Берегите мир!»

«Бухенвальдский набат»

23 студзеня.

Актавая зала Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Леніна перапоўнена. Першыя рады яе заняты людзьмі сярэдняга ўзросту. У кожнага з іх на грудзях пунсовы маленькі сцяжок — сімвал перамогі!

Гэта сабраліся былыя вязні канцлагера Асвенцім. Іх было за трыста чалавек. І з'ехаліся яны ў Мінск з усіх канцоў нашай краіны — з Масквы, з Ленінграда, з Кіева, з Таліна, Данбаса, Новасібірска, Ростова, Пермі, Ялты... 120 былых вязняў прысутнічае на гэтай стрэчы толькі з Мінска...

Шматпакутная беларуская зямля! Ніхто не вынес больш за яе катаванняў і здзеку. Ніхто больш за яе не праліў слёз і крыві. Па афіцыйных даных у адной толькі Беларусі фашысты знішчылі 2 мільёны 200 тысяч мірных жыхароў і ваеннапалонных. 380 тысяч чалавек гвалтоўна былі выгнаны з-пад родных стрэх і вывезены на катаргу і ў няволю — у гітлераўскую Германію. Фашысты спалілі і зруйнавалі 209 беларускіх гарадоў і 9200 сёл.

Лічбы, лічбы, лічбы... А за імі дзесяткі, сотні тысяч людскіх жыццяў — дзяцей, жанчын, старых, палонных, — закатаваных, спаленых, расстраляных...

І яшчэ лічбы. Дзесяткі тысяч. Гэта фашысцкія забойцы, тыя, што вешалі, палілі, катавалі... Нядаўнія памочнікі Гітлера і Герынга, сёння яны на адказных дзяржаўных пасадах у бундэсверы, а крывавае папличнікі Гімлера замест таго, каб сядзець на лаве падсудных, займаюць судзейскія крэслы.

Больш таго, урад ФРГ прыняў рашэнне спыніць з 8 мая 1965 года праследаванне нацысцкіх ваенных злачынцаў за «даўнасцю» зробленых імі злачынстваў.

Гэтага не павінна здарыцца! Гітлераўскія злачынцы, якія пралілі мора людской крыві, павінны панесці заслужаную кару, колькі б ні прайшло часу, колькі б і дзе ні хаваліся яны ад правасуддзя.

Рашучы пратэст супраць амністыі ваенных злачынцаў заявілі народы ўсіх сацыялістычных дзяржаў Еўропы: у Польшчы, Чэхаславакіі, Венгрыі, Балгарыі, Югаславіі — усюды праходзяць масавыя мітынгі. Хваля абурэння і гневу пракацілася сярод патрыётаў Венецыі. Хвалю гэту падхапілі і панеслі па ўсёй Італіі самыя розныя па сваіх поглядах і перакананнях колы італьянскага насельніцтва.

Пратэстуе Францыя.

Пратэстуе ўся Еўропа.

Пратэстуем і патрабуем кары фашысцкім катам мы, усе савецкія людзі!

900 дзён мучылі фашысты ў сваіх катавальнях мужную патрыётку, падпольшчыцу, маці дзяцей Надзею Цвяткову (на здымку злева). Дзеці Асвенціма. Тады яны былі яшчэ дзеці: Ларысе Сівой было ўсяго тры гады. Таісе Літвінай — дзевяць. Мішу Габаю — чатырнаццаць.

Гэта не прага помсты. Гэта патрабаванне справядлівасці і сумлення народаў, што змагаюцца і сёння за мир і шчасце на зямлі.

Вось чаму сабраліся ў 20-ю гадавіну свайго вызвалення з лагера смерці Асвенцім яго былыя вязні ў Мінску.

дрыжыць ад хвалявання і слёз... На сцэну ў гэты час узнімаецца дзіцячы хор. Бялыя фартушкі, белыя кашулькі, чырвоныя гальштукі... Хор выконвае клятву з «Рэквіема» Д. Кабалеўскага.

«Именем жизни клянемся
Павшим героям»

БЕРАЖЫЦЕ

Ад імя тых, хто першы разарваў ланцугі фашысцкай няволі, разбіў праклятыя краты рэвіраў і першы працягнуў руку спакутаваным братам і сёстрам, выступае контр-адмірал Зарэмба:

— Я прашу ўшанаваць устааннем памяць тых, хто не прыйшоў і не прыехаў сёння і больш ніколі не прыйдзе і не прыедзе на сустрэчу са сваімі братамі і сёстрамі... Іх, пакутнікаў і ахвяр фашысцкіх канцлагаў, было 11 мільёнаў... Моладзь! Юнакі і дзяўчаты! Я звяртаюся з гэтай трыбуны да вас. На ўсё жыццё запомніце сённяшнюю сустрэчу з тымі, хто гарэў і не згарэў у печах Асвенціма, каго забівалі і не забілі фашысцкія каты, чыю кроў пілі яны да таго часу, пакуль не захлынуліся ёю самі... Большасць з прысутных тут сёння, былых вязняў Асвенціма, была кінута ў лагер смерці ў такім узросце, як вы зараз... Дык памятайце ж і ніколі не забывайце, якой была маладосць ваших бацькоў!..

* * *

Ён гаворыць, гэты немалады, сівы чалавек у адміральскай форме, і голас яго

З гэтай чорнай вартавой вышкі канцлагер Асвенцім быў як на далоні...

То, что отцы не достроили —
Мы достроим!
То, что отцы не допели —
Мы допоем!»

Дзеці спяваюць. Дзеці прысягаюць. Што можа крануць больш, што глыбей можа ўсхваляваць сэрца... У тым пекле, у Асвенціме, яны, дзеці, разам з дарослымі вязнямі гадзінамі выстойвалі «апэль». Разам з дарослымі паміралі яны з голаду. Гарэлі ў печах крэматорыяў...

* * *

Выступае былы вязень Асвенціма Пётр Іванавіч Мішын.

— Я не магу лічыць сябе шчаслівым сёння таму, што праз 20 год пасля перамогі над фашызмам выяўляецца: урад ФРГ хоча абяліць, апраўдаць былых ваенных злачынцаў. Я быў жывым сведкам тых крываваўх злачынстваў, якія рабіліся ў Асвенціме... Гітлераўцы палілі нас у печах крэматорыяў, трупілі нас ядамі, расстрэльвалі і, як дровы, палілі ў ямах... 4 мільёны ні ў чым не вінаватых ахвяр — з розных краін Еўропы — былі замучаны толькі ў Асвенціме... Аднак самы жахлівы лёс стрэў там савецкіх ваеннапалонных. У кастрычніку 1941 года нас налічвалася больш 13 тысяч. Пасля нечалавечых здзекаў, пабояў і голаду, пасля неаднаразовай «селекцыі» (адбору смертнікаў, галоўным чынам, з афіцэрскага саставу), пасля «бункераў смерці» (у гэтых сырых каменных мяшках людзей трымалі голымі) у красавіку 1942 года з 13 тысяч ваеннапалонных засталася жывых усяго толькі 540 чалавек... Да часу вызвалення лагера Савецкай Арміяй 27 студзеня 1945 года іх было ўжо толькі 96...

Пётр Іванавіч Мішын прысутнічаў у якасці сведкі на працэсе 22-х былых ваенных злачынцаў, якія ў гады вайны апраўданы белымі медыцынскімі халатамі. Працэс адбываўся ў Франкфурце-на-Майне. Вось як ён адбываўся...

— Злачынцы сядзелі, разваліўшыся ў зручных крэслах, і, нахабна ўсміхаючыся, жавалі амерыканскую гумку... Я добра ведаў план Асвенціма. Ён вісеў цяпер на сцяне, і ад мяне патрабавалі «прачытаць» яго. Калі я зрабіў гэта, тады абаронца былых злачынцаў заявіў, што план зрэшты можна і... вывучыць. Да маіх паказанняў чапляліся, стараліся мяне збіць, заблытаць... Злачынца Штарк, які ўласнаручна татуіраваў нас пачаткай смертнікаў, цынічна заявіў суду:

— На зямлі не засталася ніводнага сведкі: усе савецкія ваеннапалонныя ў свой час былі планава знішчаны.

Напружанне судовай залы дасягнула краю. Што скажа сведка? Ад яго цяпер залежыць усё...

І тады Пётр Іванавіч Мішын расхінуў

Яўгенія Пятрышчава і Валянціна Ячная праз 20 гадоў стрэліся ў Мінску...

на грудзях кашулю... Павярнуўся да суда. Да судовай залы. Да падсудных.

— Пазнаеце?.. — паказаў ён на свой смяротны лагерны нумар. — Гэта ваша рука, знак, доктар Штарк... Не ўсіх савецкіх ваеннапалонных вы знішчылі!

Зала ўздрыганулася ад гневу і абурэння:

— Пакіньце катаваць сведку! Судзіце злачынцаў!

І Суд не можа быць адкладзены. Чалавечтва не павінна дапусціць гэтага. І не дапусціць!

* * *

На трыбуну ўзнямаецца тоненькая, як чарацінка, маладая дзяўчына ў чорным. Гэта Ларыса Міхеда — балерына Дзяржаўнага ордэна Леніна Вялікага акадэмічнага тэатра оперы і балета БССР.

— Я не памятаю сваю маму, — дрыжыць з трыбуны яе голас. — Я нават ніколі не сказала ёй гэтага слова: «Мама»... Фашысты разлучылі нас, калі я не ўмела яшчэ гаварыць... Я толькі ведаю, што мая мама — мінская падпольшчыца, як і вы ўсе, што сабраліся сёння на гэту стрэчу, рабіла ўсё, каб нам, дзецям вашым, жылося шчасліва і бесклапотна... Такіх, як я, сірот, засталіся тысячы. Але

Танцуе артыстка балета Ларыса Міхеда.

мы не адчувалі сябе сіротамі. Нас прытуліла, абагрэла і вывела ў людзі другая добрая маці — Радзіма.

* * *

...З пунсовым сцяжком на грудзях сядзіць у зале, слухае Ларысу і не можа стрымаць слёз Зінаіда Рыгораўна Мураўёва. Дваццаць гадоў назад яна, як і ўсе яе сябры па няволі, была толькі «нумарам»... 62015. У Асвенціме, як і гэта дзяўчынка, яе сын быў разлучаны з ёю, маці... І вось дваццаць гадоў яна ўсё шукае свайго сына. Дваццаць гадоў піша пісьмы, куды толькі можа, і ўсё пытаецца, усё просіць: «Людзі добрыя! Можа ведаеце, можа памятаеце такога

Яны выжылі... Праз 20 гадоў яны стрэліся ў Мінску.

Мір!

светленькага, з блакітнымі вочкамі хлопчыка Геначку... Генадзія Паўлавіча Мураўёва. Нас вывезлі ў Асвенцім з Віцебшчыны. За сувязь з партызанамі... Тады, у 1943 годзе, яму было чатыры гадоўкі... У яго была прыкмета: воспінка на пераносі. І быў таксама на ручцы лагерны нумар... 149850».

Таварышы чытачы! Можа хто з вас, чытаючы гэтыя радкі, адгукнецца на заклік Зінаіды Рыгораўны Мураўёвай. Можна ведае хто што-небудзь пра яе сына. Напішыце ёй на адрас нашай рэдакцыі — Зінаіда Рыгораўна жыве ў Мінску.

Можна знойдуцца людзі, якім вядомы лёс Шурачкі Каралёвай. Яе лагерны нумар 77323. Маці Шурачкі, Надзея Каралёва, таксама не згубіла надзеі на сустрэчу з дачкой, не перастала сніць яе і чакаць... Адгукніцеся і на гэты заклік!

* * *

На сустрэчу 20-й гадавіны вызвалення Асвенціма прыехалі былыя савецкія вязні — урачы. У прэзідыуме з мудрым спакойным тварам, белая, як снег, сядзіць Ольга Мікітаўна Кліменка. Яна прыехала з Кіева. Поруч з ёю — Любоў Якаўлеўна Алпатава. Яна з Нікапаля.

Каб не яны... Каб не яны — не прыехалі б сёння на сваю стрэчу вельмі б і вельмі многія з тых, хто прыехаў, хто выжыў. Яны і лячылі хворых, і падкормлівалі знясіленых, і мужным словам падтрымлівалі надзею і дух у няскораных.

На трыбуне Любоў Якаўлеўна Алпатава.

— На судовым працэсе ў Франкфурце-на-Майне былі прыцягнуты да адказнасці тыя, хто кашчунна папіраў высакароднае званне ўрача. Гэта яны, нелюдзі ў белых халатах, праводзілі свае злачынныя доследы на вязнях канцлагаў... На сённяшняй нашай стрэчы прысутнічаюць Валянціна Ячная і Яўгенія Пятрышчава. Яны стрэліся праз дваццаць гадоў пасля таго, як дзівам выжылі і вырваліся з рэвіра (бальнічнага барака). Валі тады было дзевятнаццаць гадоў. Жэні — семнаццаць. Яны былі паддоследнымі «кролікамі» і спалі на адным ложку... 14 аперацый шчытападобнай залозы было зроблена на Валі. Жэня не памятае, колькі яна перанесла такіх аперацый... Не ў пераносным сэнсе, а літаральна фашысцкія каты выкачвалі ў сваіх лабараторыях усю, да кроплі, кроў з дзяцей і ваеннапалонных. І рабілі яны гэта з метадычнай дакладнасцю... Ужо на другі дзень раздзеленая па групам, запячатаная ў ампулы, тэрмасы і бітоны, — гэта святая людская кроў адпраўлялася на Усход, у гітлераўскія шпіталі — для тых, хто катаваў і забіваў нас... Што яшчэ на свеце можна параўнаць з людскай крывёю ў ампулах?

Мы не маем права забываць пра гэта! Не маем права дараваць гэтага!

...Так скончыла свой гнеўны пратэст Любоў Якаўлеўна Алпатава.

— Не маем права забываць! — аднымі грудзмі адклікнулася ўся зала.

— Не маем права! — рэхам азваўся «Бухенвальдскі набат». Яго ўсе прысутныя на гэтым вечары спявалі стоячы...

«Люди мира! Будьте зорче вдвое, Берегите мир! Берегите мир! Берегите, Берегите, Берегите мир!...»

Алена ВАСІЛЕВІЧ

ПІШЫЦЬ РАДКА

І гэты бітон хутка будзе поўны.

Фота П. Нікіціна.

Брат пісаў з Бакурыяні: «Прыязджай, знойдзем табе работу... Тут добра...»

Вабіла і непрывычная назва, і тое, што гэта Каўказ. Уяўляла горы, пакрытыя снегам, цёплае мора і пальмы на кожным кроку...

Сабрала свае рэчы, склала ў невялікі чамаданчык і пайшла не аглядаючыся. Бо каб аглянулася, то можа і не здолела б пакінуць хату, дзе нарадзілася, старога бацьку і сясцёр.

Колы цягніка грукалі бясконца доўга. Ад гэтага грукату пачынала шумець у скронях. І чым далей адвозіў яе цягнік ад дому, тым больш балюча сціскалася сэрца.

Гарадок, дзе жыў брат Іван, быў высока ў гарах. Горы сапраўды ззялі на сонцы сваімі снежавымі шапкамі... Толькі да мора трэба было дабірацца больш за сотню кіламетраў.

Стала афіцыянткай. Падвала абеды вясёлым лыжнікам і тым, каму ўрачы раілі дыхаць чыстым высакагорным паветрам.

Кожны дзень чакала пісьмаў з дому. А пісьмы прыходзілі рэдка. Сёстры пісалі пра справы ўжо не калгаса, а саўгаса і ўсяго некалькі слоў — пра ферму, надой. Быццам гэта ўжо не цікавіць Ольгу.

І тады ёй пачало здавацца,

што яна робіць не тое, што можа. Вось Толя Буценін, яе сябар, шліфуючы мрамур або граніт, стварае такую прыгажосць — вачэй не адвесці. Ён — майстар. А яна што?

Потым выйшла замуж за Толю, стала Буценінай. Але хутка праводзіла Толю ў армію. Адправіла — і раптам адчула такую адзіноту ў гэтым прыгожым краі, што не вытрымаць. Пацягнула дадому, да бацькі, да сясцёр.

Цягнік поўз павольна, і Ольга не магла дачакацца, калі ўбачыць родную хату. А сэрца ад радасці пачынала біцца хутка-хутка...

* * *

Сёння ў Ольгі выхадны. Яна дома, адпачывае. Раней у гэты дзень яна заўсёды мыла бялізну. За тыдзень набіраецца — гара. Што зробіш, дзеці малыя. А потым купіла пральную машыну. Цяпер мыццё бялізны займае нямнога часу. А ў выхадны свабодная.

У хаце прыбраная, памыта падлога. Гарэза Натка скінула валёнкі і бегавыя ў адных суконных панчошках. У хаце цёпла, і ёй, малой, так лягчэй.

Іра сядзіць на ложку і прыкладвае да лялькі галаву, якую адарвала Натка. Ляльку, амаль з Натку ростам, прывезла бабуля, Толіна ма-

ці аж са Смаленска. Прыязджала паглядзець на ўнукаў пад Новы год. Натка пагуляла з лялькай, а потым захачела дазнацца, чаму ў яе галава круціцца. І вось вынік...

Славiк за сталом робіць урокі і краем вока сочыць за Наткай. А тая скача на падлозе пад уласную музыку. І яму хочацца паскакаць з ёй, але на яго строга пазірае маці—і Славiк старанна выводзіць у сшытку наступную літару.

На кухні на пліце зашыпела. Ольга падышла, зняла накрывку з чыгунка, дзе варылася бульба. Выйшла ў сенцы, адрэзала кавалак саля, паставіла на пліту патэльнію. Хутка прыйдзе на абед Толя.

Пасля арміі ён прыехаў на Беларусь да Ольгі ў саўгас. Працаваў шафёрам (у арміі набыў гэту спецыяльнасць). За пяць гадоў не было ў яго ні аварый, ні заўваг, ніхто не сказаў пра яго дрэннага слова. А год назад партыйная арганізацыя саўгаса накіравала яго на ферму брыгадзірам. І першае, што ён зрабіў,—паступіў вучыцца завочна ў Ваўкавыскі заатэхнікум.

Толя прыйшоў пахмурны. Моўчкі памыў рукі і сеў за столік тут жа на кухні.

Оля не прывыкла яго такім бачыць.

— Што-небудзь здарылася, Толя?

— Ды зноў Мар'я Манцэвіч не падаіла дзвюх кароў.

— Як жа так?

— Хто яе ведае. Кажы: «Усіх кароў падаіла» і пабегла дадому. А з тых непадоеных падаілі потым 9 літраў малака. Не ведаю, што і рабіць...

— Пагавары з ёю сур'ёзна.

Толя махнуў рукой.

— Гаварыў. Гэта ж не першы раз. Не дапамагае. І наогул, у каго яшчэ ёсць каровы, якія дояцца на два саскі? У яе. Каму доктар больш за ўсё камфаравага масла дае? Ёй. У каго самыя меншыя надоі? У яе. Не,—Толя рашуча кінуў галавой,—не даярка яна! Псуе кароў. І працаваць не хоча. Сёння ж напішу дакладную дырэктару.

Ён сказаў гэта з такой упэўненасцю, што Ольга не стала прычыць. «І праўда,—думала яна, наліваючы яму міску капусты.—Не хочаш працаваць на ферме—ніхто не прымушае. Ідзі ў паляводства. Тады хоць жывёла не будзе мучыцца».

— Тата,—зазірнула Ольга ў пакой,—вы да стала пойдзеце, ці вам сюды падаць есці?

— Устану, дачушка, бокі баляць ляжаць.

Стары Пётр Андрэевіч закрактаў, падняўся і выйшаў на кухню, абапіраючыся на кіёк.

...Звініць будзільнік. Ольга паспешліва націскае кнопку, пераводзіць стрэлку званка на чатыры. У чатыры пачнецца дойка, і тады прыйдзе на ферму Толя. А яна, як і ўсе даяркі, на гадзіну раней.

У поцемках апрапаецца, ціха праходзіць паўз дзіцячыя ложка, прыслухоўваецца.

Потым выпіла шклянку халоднага малака і выйшла з дому.

Сыпле снег. У белае пушыстае футра апрапае дрэвы, зацярушвае сцэжку, пратапаную Ольгай да фермы. Ціха-ціха навокал. Усе спяць. Толькі рыпціць пад нагамі снег...

— Уцякай, дзяўчаты, бо засыплю!—раздаецца з гары голас дзяжурнай Валянціны Стрыбук. І на падлогу ляцяць ахапкі духмянага сена.

— Ты глядзі адно, сама не зваліся.

— Яна не зваліцца, яна, як анёлак, зверху зляціць.

— На сена не страшна, ты толькі галаву не падстаўляй.

Тут жа завіхаюцца даглядчыкі, два пажылыя дзядзькі—Мікалай і Міхал. Падзялілі сілас на пяць роўных куч, на ферме пяць даярак. Хутка будуць дзяліць сена.

Ольга правярыла ўсе 26 кармушак, каб не засталася ў іх нічога, каб свежы корм класці ў чыстыя. Ачысціла аўтапаілку. Потым раздалі сена, прынеслі апараты. Брыгадзір уключыў матор даільнай устаноўкі...

Нельга сказаць, што рукі даяркі цяпер не патрэбны. Пасля ацёлу 10—15 дзён кароў дояць рукамі, каб раздаць, каб не сапсаваць вымя. А потым зноў пераходзяць на апараты.

Працаваць няцяжка, ды і сабекошт малака знізіўся на 80 кап. за цэнтнер. Калі гэтыя капейкі памножыць на колькасць малака, што атрымаў саўгас толькі за леташні год—каля 29 тысяч цэнтнераў,—то лічба прыбытку атрымаецца немалая.

...Ольга сочыць, як бяжыць малако па празрыстаму капронаваму шлангу. Вось ужо яго стала менш. Ольга падыходзіць і прывычнымі рухамі масіруе вымя, каб аддала карова апошняе, самае тлустае малако. І зноў пабег па шлангу белы струменьчык.

І можа таму, што Ольга так турбуецца за кожны грам малака, што рукі яе заўсёды ў працы, і надоі ў яе самыя высокія ў саўгасе—3402 кілаграмы ад каровы.

Раней, калі Ольга яшчэ не працавала даяркай, яна неяк не задумвалася аб тым, якая гэта адказная работа. Цяжкая—праўда, але адказная. Ад даяркі, ад яе рук і сэрца залежыць, што будзе з першацёлкі, або добрая малочная карова, або... дарога ёй на мясакамбінат.

Любіць Ольга сваю работу, любіць гэты час у кароўніку, калі толькі чуваць, як жуюць каровы, як чокаюць даільныя апараты, а ў даёнкі рытмічна цыркаюць тугія струмені малака. А

ўверсе, пад страхой, мірна варкуюць галубы...

Ольга—даярка. Яна знайшла сваё месца ў жыцці. І пра тую паездку на Каўказ і пра сваю работу афіцыянткай успамінае з добрай усмешкай...

Калі нарыс быў здадзены ў набор, газеты прынеслі добрую навіну: рабочыя саўгаса «Рось» вылучылі Ольгу Пятроўну Буценіну кандыдатам у дэпутаты раённага Савета дэпутатаў працоўных.

Шчаслівай табе дарогі, Ольга!

Галіна ВАСІЛЕЎСКАЯ

Саўгас «Рось»,
Ваўкавыскі раён.

Ольга Пятроўна Буценіна дома з дзецьмі.

НЕВЯСЁЛАЕ ПАДАРОЖЖА

Аднойчы мне трэба было ехаць на аўтобусе з трохгадовым дзіцём з Баранавіч у Слонім. Я падышла да касы № 1 Баранавіцкага аўтобусага вакзала і папрасіла білет.

— Білеты толькі стаячыя, — адказала касір.

— Але ж я еду з дзіцём...

— Нічога не ведаю, не мая справа.

Не хочаце ехаць, чакайце наступнага, — адрэзала касір і перад самым носам зачыніла з трэскам аянецца.

Чакаць наступнага аўтобуса, які пойдзе праз тры гадзіны, я, безумоўна, не магла і адважылася ўзяць білет без месца. Доўга мы з дзіцём стаялі на праходзе, потым адзін з пасажыраў пашнадаваў малое і на палавіне дарогі ўзяў яго да сябе на калені.

А на тым месцы, якое прызначана для дзяцей, спанойна ехаў здаравяка-дзядзька і нават вокам не павёў у наш бок. У яго быў «законны» білет...

Усё ж астатняе — справа сумлення.

На маю думку, адміністрацыя аўтобусных вакзалаў трэба ўвесці такое правіла: білеты для пасажыраў з дзецьмі могуць быць прададзены толькі ў самы апошні момант, калі ніхто на іх не прэтэндуе. Каб не здараліся вось такія недарэчнасці, як са мной.

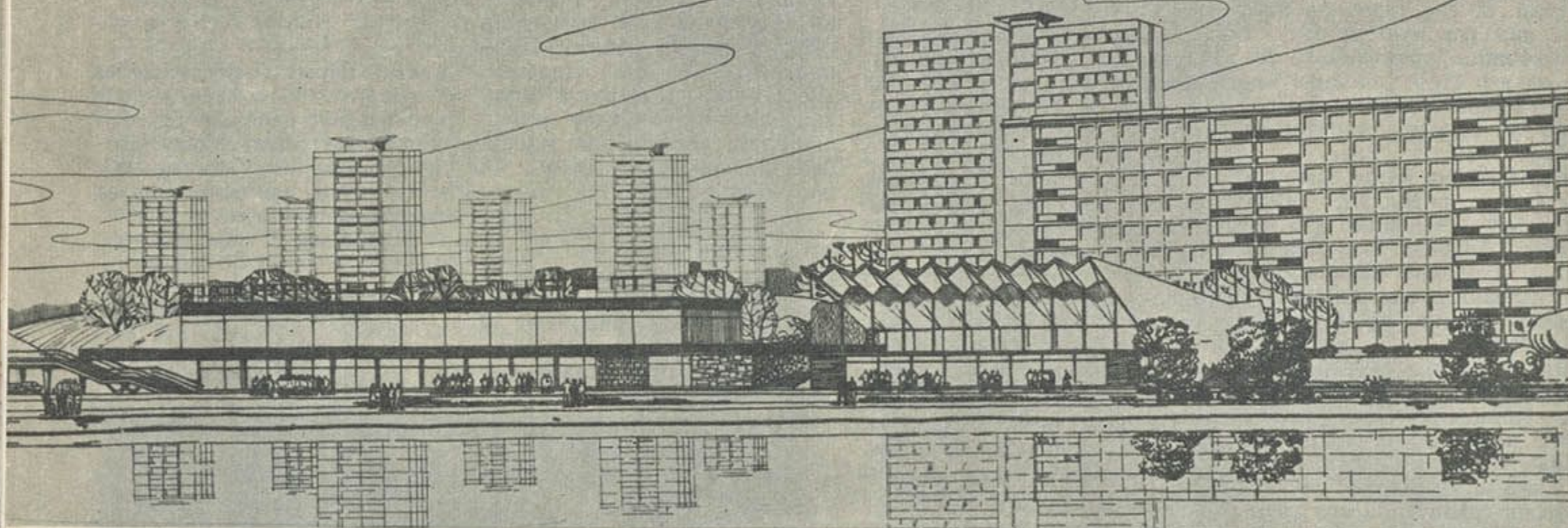
А. ШПАК

г. Лунінец.

НЕ ў МАРАХ—У ПРАЕКТАХ!

А. П. ВОІНАЎ,
архітэктар

Які будзе ваш горад заўтра? Якія будуць ваш дом, ваша вуліца, ваш двор? Вас, безумоўна, цікавіць гэтае пытанне. Давайце ж зробім невялікую экскурсію ў будучыню. Дарэчы, размова ідзе не аб далёкай будучыні. Тое, аб чым я раскажу, існуе не ў марах, а ў планах і праектах і ажыццяўляецца ўжо сёння. На вашых вачах вырастаюць новыя мікрараёны, маленькія гарады ператвараюцца ў буйныя прамысловыя цэнтры.

У камуністычным грамадстве чалавек павінен так арганізаваць сваю працу, быт, адпачынак, каб адчуваць усю паўнату і радасць жыцця. І новы метад планіроўкі нашых гарадоў—метад свабоднай планіроўкі, як называюць яго дойдзіды, адпавядае гэтай задачы. Раней у гарадах дамы ўзводзіліся ўшчыльную адзін да аднаго ўздоўж вуліц. Утвараліся замкнутыя кварталы, двары-калодзежы. Пры свабоднай планіроўцы кожная кватэра павернута «тварам да сонца». Прасторную плошчу паміж будынкамі запаўняюць комплексы спартыўных збудаванняў, пляцоўкі для дзяцей, зеляніна.

Будаўніцтва жылля вялікімі масівамі па прынцыпу свабоднай планіроўкі вядзецца ў гарадах нашай рэспублікі паўсюдна. Толькі за апошні час у Мінску, напрыклад, выраслі буйныя

жыллёвыя комплексы ў Заводскім раёне, у Зялёным Лузе, у раёнах вуліцы Арлоўскай і Карла Лібкнехта, Волгаградскай і іншых. Прынцып свабоднай планіроўкі застаецца і надалей асноўным прынцыпам забудовы нашых гарадоў.

А як будзе выглядаць ваша кватэра?

Яшчэ зусім нядаўна ў нашай краіне дамы будаваліся ў асноўным з камунальнымі кватэрамі. Зараз мы будзем дамы з невялікімі, але абавязкова асобнымі кватэрамі, разлічанымі на адну сям'ю. Гарадское жыллё ў нас узводзіцца ў вялікіх і ўсё нарастаючых маштабах.

Аднак архітэктары ўвесь час думаюць над тым, каб палепшыць планіроўку кватэры, зрабіць яе больш сучаснай, больш выгоднай. Яны прапануюць комплекс дамоў для маласямейных з блокам абслугоўвання (такі комплекс узводзіцца ўжо ў Маскве ў Новых Чаромушках).

Комплекс складаецца з двух шаснаццаціпавярховых дамоў, з кватэрамі ў адзін або паўтара жыллёвыя пакоі. Кухняў няма, затое на кожным паверсе абодвух карпусоў размешчаны сталовыя і буфеты. Гатовыя стравы для снедання і вячэры, а таксама расфасаваныя прадукты будуць дастаўляцца з цэнтральнай сталовай. Яна размешчана ў блоку абслугоўвання, які злучае па першаму паверху абодва карпусы. У блоку абслугоўвання, апрача сталовай і кухні, размешчана зала для адпачынку, установы камунальна-бытавога і культурна-асветнага прызначэння.

Патрэбнасць у кватэрах для маласямейных вялікая. Дамы гасцінічнага тыпу са зручным абслугоўваннем дапамогуць хутчэй забяспечыць жыллем многія нашы маладыя сем'і.

Для гарадоў будучага архітэктары прапануюць самыя разнастайныя схемы дамоў: секцыйныя, секцыйна-калідорныя, калідорныя, галерэйныя і іншыя. У большасці праектаў значна палепшана планіроўка кватэр, пакоі несумежныя, прыхожыя пакоі больш вялікія, санвузлы раздзельныя.

Сістэма абслугоўвання вырашана ў выглядзе дзвюх ступеняў: першая ўключае дзіцячыя сады і яслі, сталовыя і іншыя ўстановы, якія задавальняюць самыя неадкладныя патрэбы чалавека. Другую ступень прадстаўляюць установы, у якіх праходзіць грамадскае жыццё калектыву, і бытавыя ўстановы.

Прапануецца і такі праект: стварыць групу з пяці-шасці дамоў, размешчаных на ўчастку ў выглядзе шасцігранніка з перакрыццём унутранай прасторы празрыстым купалам. Такія купалы са звышлёгкіх матэрыялаў патрэбны толькі на зіму, а летам яны могуць быць раскрыты або зняты зусім. Унутраная прастора паміж дамамі азеляняецца. Жыхары такога дома нават у суровыя маразы зімой будуць знаходзіцца сярод зе-

Праект жылога комплексу на 6000 жыхароў.

ляніны, кветак і фантанаў. Першы паверх дома поўнасьцю прызначаецца для грамадскага абслугоўвання.

А якія будуць вашы кухні, дарагія гаспадыні? І наогул, ці застануцца яны?

У апошні час у секцыйных дамах кухні праектаваліся даволі цесныя, у сярэднім каля 6 кв. метраў, а то і яшчэ менш. Мы ж прапануем плошчу кухні ў дамах, якія будуцца сёння, на многа павялічыць, давесці яе да 8—9 кв. метраў і лічыць, што гэта плошча ў далейшым будзе выкарыстоўвацца як нармальны жылы пакой.

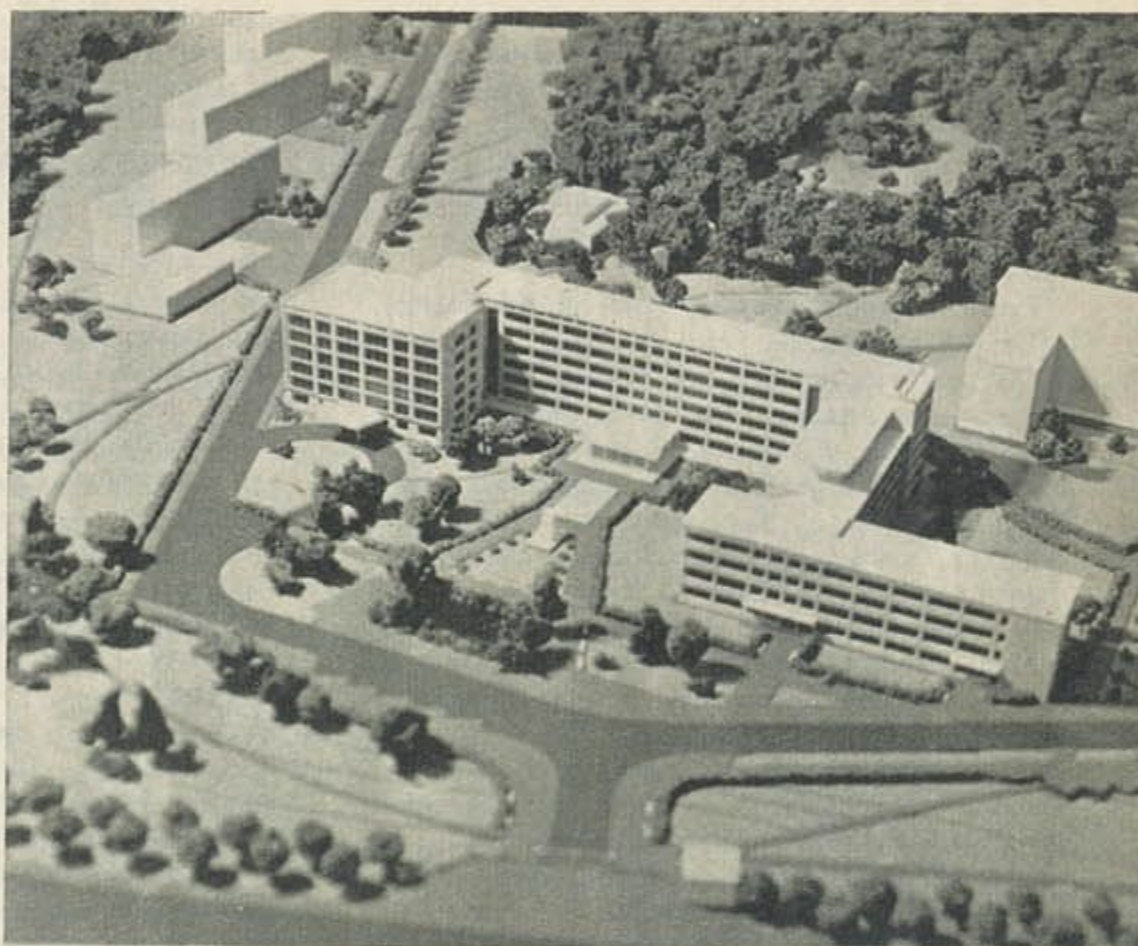
У будучым, калі разгорнецца яшчэ шырэй грамадскае харчаванне, калі вялікае распаўсюджанне атрымаюць паўфабрыкаты і харчовыя канцэнтраты, прыгатаванне ежы ў хатніх умовах намнога скароціцца. Але мы не збіраемся знішчаць кухню. Грамадскае харчаванне можа толькі суіснаваць з хатнім. Прыгатаванне паўфабрыкатаў або падаграванне абеду, узятых з рэстарана і кафе, намнога вызваляе жанчыну ад няўдзячнай кухоннай працы і ў той жа час не разбурае хатняга ачага.

Вось з гэтай мэтай архітэктары і прапануюць пры праектаванні сучасных кватэр прадугледзіць невялікую плошчу для кухні-ніш (апрача асноўнай кухні, якая потым можа стаць дадатковым пакоем). Зразумела, кухні-нішы дапушчальны толькі пры электрагравальных прыборах. А за імі таксама вялікая будучыня.

Сучаснае горадабудаўніцтва — гэта справа не толькі адных спецыялістаў. Самы шырокі ўдзел у ім павінна прымаць грамадзкасць. Нашы жанчыны могуць і павінны быць першымі памочнікамі архітэктараў.

Якія павінны быць кватэры, дзіцячыя яслі і сады, школы і медыцынскія ўстановы, у якім напрамку павінна развівацца грамадскае харчаванне і культурна-бытавое абслугоўванне — усё гэта можа падказаць перш за ўсё жанчына. Чаму, напрыклад, самім жанчынам не настаяць на тым, каб усе новыя тыпы дамоў, кватэр, мэблі, асноўныя віды абслугоўвання, перш чым атрымаюць шырокае распаўсюджанне, правяраліся на мадэлях у натуральную велічыню. Чаму б не зрабіць так, каб там, дзе прадаецца мэбля, быў мастак-кансультант, які дапамог

Такі будзе галоўны фасад школы ў круглагадовым піянерскім лагэры на возеры Нарач.

Макет часткі комплексу Рэспубліканскай бальніцы, якая будзецца ў Бараўлянах.

бы пакупнікам з густам абстаўіць кватэру, а калі патрэбна, то і палепшыць яе інтэр'ер.

Жанчына — гаспадыня хатняга ачага, найлепшы стваральнік утульнасці. Чаму б ёй не стаць гаспадыняй не толькі сваёй кватэры, а і дома і ўсяго мікрараёна. Калі б нашы жанчыны больш дружна ўзяліся за стварэнне лепшай абстаноўкі там, дзе жывуць іх сем'і, то праблема добраўпарадкавання і азе-лянення населеных пунктаў была б вырашана найлепшым чынам.

Сацыялістычныя гарады ствараюцца намаганнямі ўсяго народа. Мы будзем іх для сябе, для сваіх дзяцей, для будучых пакаленняў. Вось чаму трэба ўсім нам клапаціцца і дбаць пра тое, каб яны не толькі цешылі нас сёння, але і парадавалі нашых нашчадкаў.

Рэдакцыя запрашае сваіх чытачоў прыняць удзел у абмеркаванні пытанняў, закранутых у артыкуле А. П. Воінава. Якімі вы хочаце бачыць свой горад, сваю вуліцу, свой дом, сваю кватэру? Што вы прапануеце ўнесці ў архітэктурную будучага? Пішыце нам.

Ліловае світанне

І. СМІРНОВА

Для васьмігадовага Вані Зяньковіча яго першая настаўніца — Аляксандра Аляксандраўна. І для яго бацькі, калгаснага механізатара Івана Зяньковіча — першая настаўніца — таксама яна. І для цяперашніх вучняў сярэдняй школы Яніны і Валянціны Арцюшэўскіх, Тоні Мечак, і для лётчыка Анатоля Саковіча, і для настаўніцы Марыі Станішэўскай. І амаль для ўсіх жыхароў вёскі Закружка, калгаснікаў сельгасарцелі «Новы быт». Для маленькіх і для вялікіх... Трыццаць гадоў працуе Аляксандра Аляксандраўна на адным месцы. З та-

го самага дня, як накіраваў яе сюды Мінскі педагагічны тэхнікум...

Жнівеньскім поўднем прыйшла ўпершыню ў вёску дваццацігадовая Шура Парабковіч. Высокая і тоненькая дзяўчына. Школа тады стаяла там, дзе пачынаецца вёска.

Прыйшла і засталася назаўсёды. Што прывабіла яе сюды, што прывязала да гэтых мясцін? Можна прастор палёў і рэчка-прыгажуня? Ці жнівеньскія ночы, якія тут здаваліся асабліва зорнымі? Ці той негаваркі хлапец з калгаснай бухгалтэрыі, таксама Шура, што

неўзабаве стаў усё часцей і часцей заглядваць у школу?..

Ну, вядома, — усё гэта разам збліжала дзяўчыну з новымі мясцінамі. Але не толькі гэта. З першага ж дня, як толькі Шура з'явілася ў вёсцы і як усе даведаліся, што да іх прыехала новая настаўніца, з таго самага моманту яна і пачала заўважаць той зусім асаблівы свет, якім загараліся блакітныя, шэрыя, карыя вачаняткі, калі позірк іх сустракаўся з яе позіркам.

Адным словам, — што б там ні было, а нікуды болей не хацелася Шуры.

У Закружцы яна правяла свой першы ў жыцці па-сапраўднаму самастойны ўрок. Тут жа ўпершыню дачакалася сваіх першых «выпускнікоў», якія чатыры гады вучыліся ў яе. У Закружцы і замуж за Аляксандра Грамовіча выйшла, і дзвюх дачок — Іну і Алу — нарадзіла, яшчэ да вайны.

Тут і радасці цераз край у яе было, і гора — не менш.

На другую ж ноч, як вайна пачалася, Аляксандр разам з іншымі аднавяскоўцамі пайшоў у армію. А восенню, калі ўжо ўсякае перадумалася, раптоўна вярнуўся — уцёк з варожага палону. Ды нядоўга пабылі разам: фашысты расстралялі яго за сувязь з партызанамі. Сын нарадзіўся праз два з палавінай месяцы пасля смерці бацькі. Сын, якога ён так чакаў! У памяць бацькі і назвала яго Аляксандрам.

Цяжка гадаваць дзяцей без бацькі. А калі яшчэ вакол столькі гора — вайна, кроў, голад... Нават успамінаць цяпер пра такое невыносна балюча. А як было ўсё гэта перажываць?!

— Хай ніколі не будзе такога!

Здаецца, гэта вымаўляе само сэрца.

Ёсць цяпер у чацвёртым класе ў Аляксандры Аляксандраўны вучань — Саша Сапун. Уважлівы, старанны хлопчук. І вельмі сарамлівы. Выйдзе адказваць — увесь зачырванеецца, нават з думкамі адразу ад хвалявання не збяраецца.

І менавіта ён чамусьці вельмі нагадвае Аляксандра Аляксандраўне яе Шурыка, калі той вучыўся. Не, па выглядзе гэтыя хлопчкі мала падобны адзін на аднаго. Яе Шурык — увесь час хударлявым рос, а Саша — каржакаваты і вельмі ладна скроены. Відаць, сваёй прагай да вучобы, да кніг, сваёй любоўю да рыбалкі падобны яны. Калі летам на рэчцы ўбачыць Аляксандра Аляксандраўна Сашу Сапуна з вудай (а з ёю ён можа праседзець цалюткі дзень, аж да ночы, аж да таго часу, пакуль маці па яго не прыйдзе), вось тады яна зноў выразна ўявіць сабе свайго Шурыка-школьнікам. І ён такі ж заўзяты рыбалоў быў.

Зараз Шурык у арміі, ужо трэці год, восенню дамоў вернецца. А пакуль што пісьмы вельмі добрыя ёй шле, вясёлыя

і цёплыя. Дочкі таксама не з ёю, ужо свае сем'і і свае дзеці ў іх. Але ніхто не забывае маці і адзін аднаго. Дапамагаюць, наведваюцца, клапацяцца. Свая сям'я — блізкая і кроўная — засталася і дружба ў ёй непарушная захавалася.

Які гэта вялікі талент выхаваць у дзецях такую нязгасную цеплыню да роднага дома...

Не толькі да Аляксандры Аляксандраўны добрыя яе дзеці. Дачка Ала — урач, цэлы дзень па кватэрах да хворых ходзіць. Дамоў, вядома, прыйдзе стомленая. Адпачыць хочацца, і спраўшмат — дачка з садзіка вяртаецца, муж — з работы. Але бяда і хвароба не па раскладу ходзяць, а калі ім уздумаецца. Таму і ідуць суседзі да Алы Аляксандраўны не толькі ў яе службовыя гадзіны, а і вечарамі, здараецца — і ноччу. Можна было б, вядома, і па тэлефоне ўрача са станцыі «Хуткая дамога» выклікаць. Але на ўскраіне горада гэта не заўсёды так проста бывае зрабіць. А тут урач побач і ўжо вядома, што ён да таго ж і чулы, і сардэчны чалавек.

Шурык жа праяўляе зараз добразычлівасць своеасабліва. Аляксандра Аляксандраўна часта балуе яго дамашнімі гасцінцамі, пасылкі высылае, бо так і застаўся ён для яе самым маленькім. А ў адказ атрымлівае: «Дзякую, мама, парадавалі вы нас, мы з хлопцамі за адзін вечар з усім і расправіліся».

Затое, калі яе Шурык захварэў, салдат-армянін Рубін, атрымаўшы з дому дзесяцікілаграмовую пасылку з апельсінамі, усе цалкам аднёс свайму лепшаму сябру з беларускай вёскі над Пціччу. «Табе яны зараз больш патрэбны, чым мне».

Іне таксама добра з людзьмі. Працуе яна швачкай, жыве ў сям'і мужа, двое дзетак ужо ў яе. Жывуць у згодзе.

Вось такія ў Аляксандры Аляксандраўны дзеці.

Быць добрымі і чулымі да людзей вучыць яна і сваіх выхаванцаў. Быць праўдзівымі і шчырымі. І калі для самага выхавання ўсё гэта не проста словы, а яго жыццёвае крэда, калі ён інакшым не ўяўляе сваё жыццё, тады можна не сумнявацца: добрыя зярнаты дадуць добры плён. І невыпадкова настаўніцу Парабковіч называюць у вёсцы «наша Аляксандраўна», невыпадкова людзі ідуць да яе і з радасцю, і з бядой, невыпадкова яны ўжо колькі разоў выбіралі яе дэпутатам у свой Крупіцкі сельскі Савет.

А ўявіце сабе, з якой цеплынёй успамінаюць сваю першую настаўніцу яе вучні, якім яна дала трывалыя асновы ведаў. У Крупіцкай сярэдняй школе заўсёды рады бываюць выхаванцам Закружанскай школы, бо ведаюць: падрыхтоўка ў іх добрая. Людзі ўсё заўважаюць, усё ведаюць, усё належным чынам і ацэньваюць. Вось чаму Аляксандры Аляксандраўне Парабковіч на з'ездзе настаўнікаў рэспублікі быў уручаны медаль «За працоўную доблесць», вось чаму ёй былі прысвоены званні «Выдатнік народ-

най асветы» і «Заслужаны настаўнік школ БССР».

І хіба тое, што за ўсе трыццаць гадоў, як жыве на адным месцы Аляксандра Аляксандраўна, яна «не паклапацілася» аб тым, каб збудаваць сабе ўласны дом, хіба гэта нічога нам не гаворыць? А вось на новую, прыгожую і ўтульную школу для дзяцей у яе хапіла ініцыятывы і энергіі. Дзесяць гадоў як яе збудаваў у Закружцы. Пры школе і ў Аляксандры Аляксандраўны ёсць маленькі пакойчык. Затое яна заўсёды ў школе, заўсёды з дзецьмі — і зімою, і летам. Паглядзелі б вы, які тут цудоўны садок, колькі кветак, колькі клубнікі бывае!

...Восем гадзін раніцы. Заняткі ў школе пачнуцца праз гадзіну, але вучні прыйшлі ўжо — «выпускнікі» — чацвёрты клас. Сёлета іх пяцёра, і ўсе хлопчыкі. З імі Аляксандра Аляксандраўна займаецца дадаткова, каб больш ведалі. Затым прыходзяць першакласнікі. Дзелавіта і цвёрда тупае ў валёнках самы, бадай, маленькі з іх, Ваня Зяньковіч. («Кацёлачка ты наша», — кажа пра яго настаўніца). Хуткімі ўпэўненымі рукамі расшпільвае ён гузікі на паліто і здымае шапку. З-пад яе паказваецца акуратна падстрыжаная бялавая галоўка.

А вось дзеўчанё ў сінняй форменнай сукенцы, чорным фартушку і чырвонай шарсцяной кофточцы. На галоўцы — акуратна ўкладзеныя коскі, і тырчаць два белыя матылькі-банты. Гэта Таіска Сапун, Сашы-рыбалова сястрычка. (Бацька іх калгаснік, маці тэхнічкай у школе працуе). Дзеўчанё — санітар. Перад ім выстройваюцца ў шарэнгу і маленькія і «вялікія», паслухмяна працягваюць свае рукі і пераварочваюць іх то ўніз, то ўверх далонямі. Затым ёй паказваюць вушы. Ваню Шпілеўскаму, самаму высокаму з чатырохкласнікаў, прыходзіцца дзеля гэтай працэдуры нізка нахіляцца да Таіскі. Але нічога, ён гэта робіць без аніякай незадаволенасці: відаць, што да парадку дзеці тут добра прывучаны.

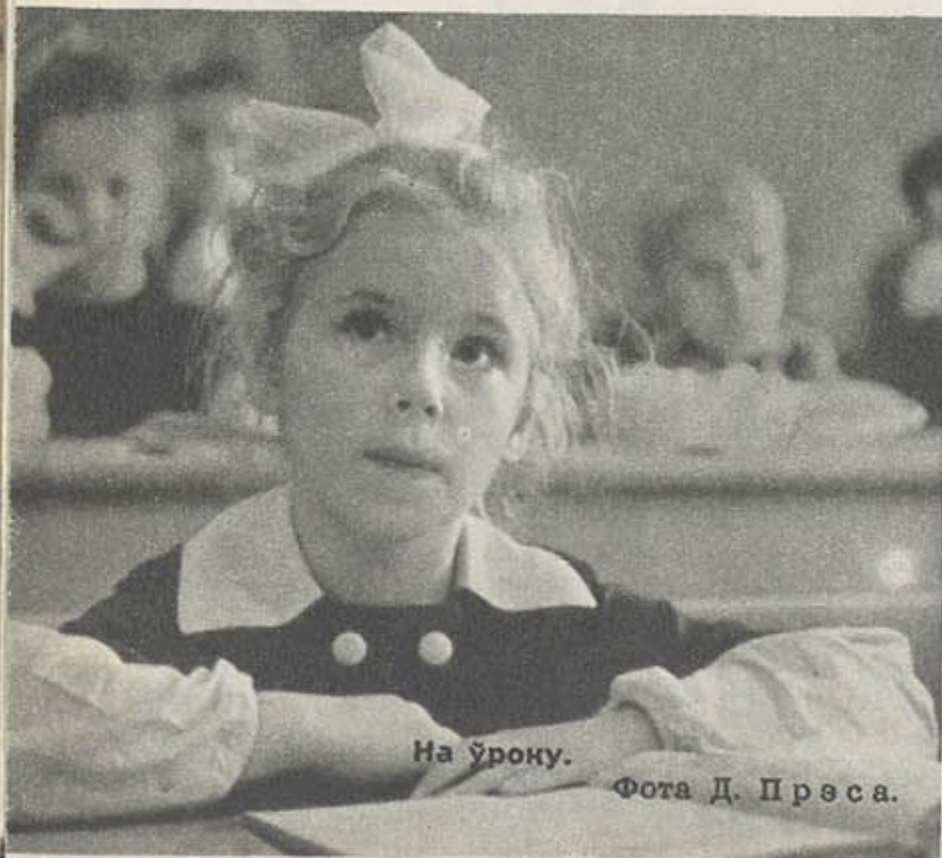
Урокі пачаліся. Два класы разам, бо вучняў мала, настаўніца адна. Пазней прыйдуць другі і трэці класы.

Настаўніца — у строгай карычневай шарсцяной сукенцы, у кофточцы «балотнага» колеру, высокая, цяпер папайнеўшая ўжо, але па-ранейшаму — стройная, калі можна так сказаць пра жанчыну, якой нядаўна споўнілася пяцьдзсят гадоў. Спакойна, умела вядзе Аляксандра Аляксандраўна ўрок, усіх бачыць, усіх уцягвае ў актыўную работу.

А за вокнамі між тым ужо світае. Ужо відаць снежавы ўбор на зямлі, на дрэвах. Але што гэта? Чаму снег не сіні, якім ён звычайна здаецца раніцай, а ліловы. І прытым — такога пясчотнага адцення!

Ды гэта, аказваецца, лямпы дзённага святла, што ўстаноўлены над вокнамі, афарбавалі на досвітку снег у такі казачна прыгожы колер. І ад усяго, што бачыш і адчуваеш у школе: ад яе ўтульнасці і чысціні, ад таго сяброўскага і роўнага настрою, што пануе ў ёй, ад сустрэчы з цудоўным чалавекам, і яшчэ ад гэтага не зусім звычайнага ліловага святання, — ад усяго гэтага вельмі цёпла, добра становіцца на сэрцы.

Мінскі раён.

На ўроку.

Фота Д. Прэса.

Мяла пазёмка...

— І куды ты гэта зноў збіраешся?—убачыўшы, што яе сяброўка па пакоі апра-нае паліто, прагаварыла Лі-да Патапенка.

— Ды ўсё туды ж, да сваіх, у вёску.

— Няўжо табе дня ма-ла?—зноў чуўся голас Лі-ды.—Вечар на двары, ве-цер... Не разумею цябе. Хіба нельга адкласці на заўтра?

— Не, трэба сёння. Ты ж памятаеш, я ж табе расказ-вала...

Надоечы Ольга расказва-ла сяброўкам па пакоі інтэр-ната пра гэтую гісторыю. Пабіліся дзеці на вуліцы, нешта там не падзялілі: сан-кі ці лыжы... Няхай бы бацькі памірылі дзяцей. Дык не, кожны за свайго ўсту-піўся. І чым далей, тым больш. Абражаць адзін ад-наго пачалі і скончылі свар-кай. І вось касавурыцца су-сед на суседа. Даведалася пра гэта Ольга Семяновіч, схадзіла ў вёску Крушыннік. Гэта ўжо так па старой звычцы называюць вёскай прыгарад Жодзіна. Зайшла і да Смольскіх, і да Жукоў-скіх, да тых суседзяў, якія нядаўна яшчэ, здавалася, жылі так, што і вадой не разальеш. Відаць, самім со-рамна. Але прызнацца ў гэ-тым самім сабе, зрабіць першы крок ні тыя, ні дру-гія не хочуць. Адвагі не ха-пае, ці што?

Тым разам, як здалася Ользе, яна нічога не выха-дзіла. А там то сход на за-водзе, то пасяджэнне гарвы-канкома, забегалася, заміту-сілася.

Вось толькі сёння спаха-пілася. І, як на тое, позна, вечар ужо.

Дзень на заводзе быў га-рачы. А, па праўдзе ска-заць, запытай у Ольгі, чым ён адрозніваўся, напрыклад, ад учарашняга, яна, напэў-на, і не адказала б. Дзень як дзень.

Як заўсёды, гулі станкі. Аўтакары, нагружаныя дэта-лямі, сноўдалі з аднаго кан-ца цэха ў другі.

Звычайны рабочы дзень. Інакшым яго і не ўяўляла. Нават, калі ездзіла ў вод-пуск да маці на вёску, і то часам сніла і свой аўтазавод, і іх інструментальны цэх, і такі вось рабочы дзень... На золку ўсхопіцца, гляне на гадзіннік.

«Праспала! Што ж гэта я!»—І толькі тады ўспом-

ніць, што сёння на завод ёй не трэба...

Пяць гадоў працуе на за-водзе Ольга Семяновіч. Пяць гадоў з дня ў дзень прыхо-дзіць сюды.

Калі яна паспела палю-біць свой завод? Напэўна б, і сама не магла адказаць. Можна тады, у школе, як ха-дзілі сюды на экскурсію? А можна, калі, пасля дзесяці-годкі, паступіла ў тэхнічнае вучылішча? А мо тады, як працавала ўжо токарам і ву-чылася ў палітэхнікуме? А можна, калі пачала працаваць кантралёрам і стала студэн-кай-завочніцай машынабудаў-нічага факультэта політэх-нічнага інстытута? Цяжка сказаць, калі гэта здарыла-ся. Але сваю прафесію, за-вод Ольга палюбіла.

Яна займала сваё месца ў кутку цэха, ля стала, над якім лунаў сцяжок з надпі-сам «Ударнік камуністычнай працы», схілялася над кучай дэталей. Кожную трэба пра-верыць, кожную павінна дак-ладна адпавядаць чарцяжу: нават на сотую долю мілі-метра адхілення не можа быць. Вока ўжо напратыка-валася. Прыборы таксама дакладныя. Самае нязначнае адступленне ад чарцяжа ві-даць, як на далоні. Адну за адной кладзе яна дэталі ўбок, ставіць свой штамп.

А калі заўважыць якое-небудзь парушэнне?

— Перарабіць!—чуецца яе голас.

І майстар, хоць бы той самы Аляксандр Богуш, тут як тут:

— Дзе ты бачыш брак?

— Ды вось,—і Ольга па-казвае, дзе дэталі не адпа-вядзе чарцяжу.

Хоць майстар і сам ужо бачыць заганы, часам справа не абыходзіцца без спрэчак.

Праўда, быў адзін выпа-дак, які і цяпер Ольга ўспа-мінае з нейкай крыўдай і на сябе і на майстра Уладзімі-ра Піменава. Тады яна толь-кі пачала працаваць кантра-лёрам на аўтазаводзе. Атры-малі тэрміновы заказ з Ленінграда: зрабіць прэс-формы.

— Што ты там прыгля-даешся?—падышоў майстар, калі Ольга пачала правяраць дэталі.—Усё ж нармальна. Хіба мне не верыш?

Паверыла тады майстру кантралёр. І дарэмна паве-рыла. Праз нейкі час заказ

вярнуўся на завод: у Ленін-градзе выявілі, што зробле-ны ён няякасна, з вялікімі адхіленнямі ад чарцяжа.

Вось пасля таго выпадку Ольга Семяновіч давае толькі свайму воку, сваім рукам. І ўжо бракаваная прадукцыя не ідзе далей яе стала.

Хоць і паспрачаецца іншы раз з майстрам, глядзіш, ён сам падыходзіць ужо да яе.

— Ты прабач, — гаво-рыць.—Дэталі мы пераро-бім.

Але сёння нікому з май-строў не было патрэбы спрачацца з кантралёрам. Адна за адной дэталі адкла-даліся ўбок:

— Годная! Годная! Год-ная!

Але што гэта? На адной Ольга заўважыла ледзь пры-кметнае адхіленне ад нормы. А там і на другой, на трэ-цяй...

«Перарабіць трэба!»—па-думала дзяўчына, шукаючы токара, які вырабляў гэтую дэталі. Цэх быў ужо амаль пусты—змена заканчвалася.

Зазваніў тэлефон. Са збо-рачнага цэха тэрмінова па-трабавалі дэталі. Якраз тыя, якія толькі што забракавала Ольга Семяновіч. Дэталі з дэфектамі.

«Перарабляць толькі заў-тра,—падумала дзяўчына.—А яны ж так патрэбны ця-пер... А што, калі самой?..»

Ольга згрэбла са стала дэталі і пайшла ў цэх да такарнага станка.

Прывычным рухам уклю-чыла яго. Праз некалькі га-дзін дэталі былі адпраўлены ў зборачны цэх.

...Вось чаму і затрымала-ся ў той дзень на рабоце Ольга, вось чаму толькі ўвечары ўспомніла, што трэ-ба схадзіць да тых самых суседзяў, якія пасварыліся з-за дзяцей...

Апранулася, напавіла ва-ласы, выйшла на вуліцу ў снежную імжу.

Гуляла пазёмка. Там, уда-лечыні, вялікім сузор'ем расплываліся перад вачыма агні аўтамабільнага. А яшчэ далей мігцела меншае—тая вёска ці, правільней, прыга-рад, дзе, напэўна, чакалі яе.

Ішла, думала, успаміна-ла... Амаль з кожнай хатай было ў яе нешта звязана. Тут жылі яе выбаршчыкі. Вось тут, дзе жыў Алена Харыс, яна доўга дабівалася, каб гора-будаўнікі, што абы-

як зляпілі хату, перабудова-лі яе. І дабілася.

А тут, побач з Аленай, жыве стары хворы чалавек Іван Пятровіч... Гэта ён амаль цэлы дзень чакаў ура-ча хуткай дапамогі, пакуль, урэшце, яна, дэпутат, не ўмя-шалася.

Гэты здымак зроблены ў хіміч-най лабараторыі Беларускага політэхнічнага інстытута. Ольга Семяновіч рыхтуецца да экза-мену. Яна — студэнтка-завочні-ца 1-га курса машынабудаўні-чага факультэта.

Фота П. Нікіціна.

А там, у другім канцы, жывуць людзі, якім дапама-га дзяцей у яслі ўладка-ваць... Там лесу на хату дастаць...

Вось і хата Жукоўскіх. Прыветна свеціць вокнамі, чуваць вясёлая гамонка.

Ольга пераступіла парог. За сталом убачыла Смоль-скіх, мужа і жонку. Абедзве сям'і сядзелі за сталом і вячэралі.

«Памірыліся!»

— Заходзь, заходзь, Аля-ксееўна! Сядай да стала.

Зайшла, села. І каб не пакрыўдзіць людзей, выпіла шклянку чаю. Потым зайшла яшчэ да Івана Пятровіча, пацікавілася яго здароўем, спытала, ці не патрэбна яму лякарства.

Вуліца свяцілася агнямі. Мяла пазёмка, падганяла ў спіну да людзей, да прывет-ных агнёў у вокнах хат. Дэ-путат ішоў да сваіх выбар-шчыкаў. Ішоў рабочы чала-век, харошы сябар людзей—Ольга Семяновіч...

А. АСТРЭЙКА

г. п. Жодзіна.

Кадр з кінафільма «Пісьмы да жывых».

ПІСЬМЫ ДА ЖЫВЫХ

На экраны кінатэатраў выходзіць новая кінакарціна «Пісьмы да жывых», створаная на кінастудыі «Беларусь-фільм» па сцэнарыю А. Кучара (рэжысёр-пастаноўшчык — В. Вінаградаў, мастак — Ю. Альбіцкі).

Гэты фільм прысвечаны памяці слаўнай дачкі беларускага народа, Героя Савецкага Саюза Веры Харужай.

Кожны, хто ведаў Веру Харужую, можа сказаць, што пастаноўшчыкі фільма, маючы на мэце стварыць абагулены вобраз, усё ж знаходзіліся пад моцным уплывам выдатнай дзейнасці і надзвычай яркага жыцця Веры Харужай, старонкі якога знайшлі сваё адлюстраванне ў фільме.

Вера Харужая доўгі час была на падпольнай рабоце ў Заходняй Беларусі. І мне, як работніку падполля, даводзілася шмат чуць пра яе, а пазней і сустрэцца з ёю. Яшчэ ў 1925 годзе ад падпольшчыкаў Кобрыншчыны я даведалася пра камсамольскага кіраўніка Веру... Аб яе смеласці, выдатных арганізатарскіх здольнасцях, уменні згуртаваць вакол сябе моладзь хадзілі проста легенды. Вера Харужая была незвычайным чалавекам. Пра гэта гаворыць хоць бы такі факт, што яна дваццацігадовай дзяўчынай была сапраўдным важаком моладзі. Яна ўжо тады працавала сакратаром ЦК камсамола Заходняй Беларусі.

Потым, калі мне давялося асабіста сустрэцца з Верай Харужай, я пераканалася, што ў характары гэтага чалавека было ўсё, што патрабуецца для палітычнага дзеяча і арганізатара мас.

Вось чаму, мне здаецца, з'яўленне фільма, прысвечанага памяці слаўнай патрыёткі, камуністкі, Чалавека, як гаварыў Горкі, з вялікай літары, можна толькі вітаць.

Гераіня фільма «Пісьмы да жывых» — яе ролю іграе артыстка С. Макарава — Вераніка Карчэўская. Пад гэтым імем і прозвішчам Вера Харужая жыла, працавала, сядзела ў турмах буржуазнай Польшчы з 1925 па 1932 гг.

Першыя кадры фільма прысвечаны паказу падпольнай работы Веранікі на акупіраванай беларускай тэрыторыі Заходняй Беларусі. Цяжкія былі ўмовы работы падпольшчыкаў, людзей, якія ўступілі на шлях непрымірнай барацьбы. Зграі шпікаў, паліцэйскіх канфідэнтаў сачылі за кожным іх крокам. За кожнае слова супраць прыгнёту, за ўдзел у нелегальных масоўках, за кожную лістоўку рэвалюцыянеры падвяргаліся нечуваным катаванням у дэфензіве, прыгаворваліся да шматгадовага турэмнага зняволення.

Вось адзін з кадраў, які робіць на глядачоў асабліва моцнае ўражанне. Маладзенькія дзяўчкі, амаль падлеткі ў белых святочных сукенках накіроўваюцца ў касцёл для прыняцця канфірмацыі. І ў гэты ж час насустрач ім па вуліцы пад канвоем праходзіць Вераніка. Амаль такая ж маладая і безабаронная, як і гэтыя дзяўчкі, яна ўжо ўступіла на шлях непрымірнай барацьбы. І ўсведамленне велізарнай адказнасці за лёс чалавецтва, за лёс і гэтых дзяўчынак надае ёй сілу.

У вобразе Веранікі нібы ўвасабляецца ўся тая лепшая частка моладзі Заходняй Беларусі, якая ўступіла на шлях рэвалюцыйнай барацьбы.

Так, жыццё людзей, якія пайшлі па шляху барацьбы, ва ўмовах падполля было нялёгкае. І не толькі з пункту гледжання фізічных і маральных катаванняў, якія яны вымушаны былі зносіць з боку шпікаў, паліцэйскіх, турэмных назіральнікаў. Падпольшчыкам уласціва ўсё ча-

лавечае: каханне, жаданне мець дзяцей, сям'ю. Але ўмовы работы прафесіянальных рэвалюцыянераў складаліся ў большасці выпадкаў так: муж на свабодзе, жонка ў турме, або, наадварот, яна на свабодзе, ён паспеў сесці ў турму і атрымаць шматгадовы прыгавор. Таму для многіх глядачоў кадры з фільма, калі Вераніка прыходзіць на кватэру да свайго былога мужа Паўла, у якога за гэтыя гады з'явілася другая сям'я, і спакойна размаўляе з ім і яго жонкай, сваёй сяброўкай, таварышам па барацьбе, не вельмі зразумелыя і нават выклікаюць здзіўленне. Як гэта, маўляў, так вонкава спакойна можа сустрэцца жанчына са сваёй «саперніцай»? Але ж так яно ў сапраўднасці і бывала. Жыццё ёсць жыццё. І яно дыктуе свае законы: Вераніка гэта добра разумее, хаця ёй, безумоўна, было балюча.

У 1932 годзе Савецкі ўрад па дагавору з польскім урадам правёў абмен палітычнымі зняволенымі. Вераніка ўступае на савецкую зямлю свабодным чалавекам. І глыбока ўзрушвае кадр, калі гераіня ў парыве перапоўніўшых яе пачуццяў скідае туплі і босая бяжыць па гэтай свабоднай, роднай і такой дарагой ёй зямлі. Асабліва хваляе гэты момант нас, былых падпольшчыкаў Заходняй Беларусі. Для ўсіх нас Савецкая Беларусь была той заповітнай зямлёй, куды скіроўваліся позірк і думкі тысяч працоўных, якія знаходзіліся пад прыгнётам.

У 1932 годзе, калі адбыўся абмен палітычнымі зняволенымі паміж СССР і Польшчай, я жыла ў Мінску. Я была сведкай сустрэчы пезда палітвязняў, які прыбыў з граніцы на Мінскі вакзал. Сярод прыбыўшых была і Вера Харужая. Тут я ўпершыню яе і ўбачыла. Гэта была сціплая маладая жанчына, якая знешне нічым асабліва не вылучалася. Але неўзабаве я пераканалася, якой вялікай папулярнасцю карысталася Вера Харужая сярод працоўных, асабліва сярод моладзі Савецкай Беларусі. Камсамольцы падхапілі яе і на руках вынеслі на прыватна-зальную плошчу, запоўненую народамі. Калі Вера Харужая паднялася на сцэну тэатра, што знаходзіўся на вуліцы Валадарскага (цяпер на тым месцы стаіць будынак Рускага тэатра імя Горкага) і ўзышла на трыбуну, усхваляваная зала сустрэла яе воклічамі радасці, доўга не змаўкаючымі апладысментамі і наладзіла сапраўдную авацыю. Гэта была незабыўная сустрэча дарагога чалавека.

У фільме гераіня мужна пераносіць удар, які быў нанесен ёй у 1937 годзе. Яна аспрэчвае дзікія, бязглуздыя абвінавачванні ў здрадзе Радзіме і робіць гэта горда, мужна, як чалавек-барацьбіт. Глядзіш гэтыя кадры і адчуваеш, што Вераніцы вельмі балюча, вельмі цяжка. Асабліва трагічная сцэна размовы яе з дачкою.

Але вось вораг напаў на Савецкую краіну. Радзіма ў небяспецы, і Вераніка — зноў у страі. Кадры, прысвечаныя Вялікай Айчыннай вайне, яшчэ больш раскрываюць характар гераіні. І думкі зноў міжволі вяртаюцца да Веры Харужай...

У пачатку верасня 1942 года мне давялося быць у цэнтральным штабе партызанскага руху ў Маскве. Мяне накіроўвалі за лінію фронту ў тыл ворага. У размове з начальнікам штаба я даведалася, што зусім нядаўна ў тыл ворага была накіравана група таварышаў, якую ўзна-

Аляксандра ФЕДАСЮК

САЛІГОРСК

Я ЗНАЮ РАЙ ВАШ ЗАЛАТЫ

Анёлы вашы,
Што хадзілі

ХЛЕБ ТВОЙ...

Мяне ўзнялі напаўжывога,
А каб ніхто не дапамог,
З такога раю залатога
Я сам не вынес бы ўжо ног.

КАЛІ ГОРАД СПІЦЬ...

Тэкст М. РАКАВІЦЫНА.
Фота С. АНАНКИ.

Ноч. Развітваюцца ля пад'ездаў закаханыя. Прачарціў неба сваімі ліхтарамі запознены вячэрні самалёт, на зямлі гаснуць у вокнах дамоў сузор'і агнёў... Зямныя зоркі ўступаюць месца нябесным. Але як адбіццё высокіх зорак, гарыць у горадзе да раніцы залаты россып агеньчыкаў.

Свецяцца прамавугольнікі вокнаў у інстытутах акадэміі, дзе нястомныя аспіранты эксперыментуюць з плазмай, якая захоўвае сотні сакрэтаў. Чалавек, што стаіць за шторай, невідучымі вачыма глядзіць у ноч... Магчыма, гэта паэт задумаўся пра тое, якімі словамі перадаць людзям бессмяротную прыгажосць свету... Заступае ў начную змену працоўны горад, і цёплыя чалавечыя далоні кладуцца на пульты, на рычагі... Горад жыве, працуе і ўначы.

...Наша падарожжа — гэта шлях, пройдзены за адну ноч, звычайную, нічым асаблівым не адметную ноч. Падарожжа па нязгасных зямных сузор'ях агнёў...

Пачалося яно на Мінскай міжнароднай тэлефоннай станцыі. У камутатарнай зале доўгія рады пультаў, прыглушаная размова тэлефаністак. Ала Волкава (вы бачыце яе на пярэднім плане) — тэлефаністка Калінінградскага напрамку. Крыху па-ваеннаму гучыць гэта: «Калінінградскі напрамак». Але Ала — чалавек вельмі мірнай прафесіі. Кроць слупы праз гарады і сёлы, звінняць над краінай правяды... Звінняць пра каханне, пра смутак расстанняў, пра радасць блізкіх сустрэч... Мільгаюць рукі, хутка і дакладна пераключае тэлефаністка праводкі.

— Алё, Масква, даю Вільнюс!

— Алё, даю Уладзівасток.

Крыху ўсміхнулася Ала, пачуўшы ўсхваляваныя словы: «Дзень добры, родны!» А мо і сапраўды там, адкуль чуюцца гэты далёкі голас, ужо дзень?.. Неабсяжныя прасторы Радзімы!

...Вось і тут уначы свецяцца вокны. Радзілыны дом. Глядзі, зямля, чалавек нарадзіўся! Рая Бараноўская, медыцынская сястра, глядзіць на малое немаўлятка... Кім будзеш ты, малыш? Касманаўтам? Урачом? Рабочым?.. Толькі ведае Рая, кім бы ні быў, ён будзе шчаслівы, бо нарадзіўся ў краіне, дзе людзі будуць шчасце...

...Раніцай на ваш стол ляжа румяныя, яшчэ цёплы каравай хлеба. Памятаеце, у Межалайціца:

«Буханка хлеба — это настоящий
Осколок солнца на моей земле.
Обогревает нас огонь, горящий
Извечно на обеденном столе...»

Ён захоўвае не гарачыню печы, гэты хлеб, а цяпло чалавечых рук... Рук Веры Кучан, якая працуе на хлебаводзе № 1, рук яе сяброў. Яны не спяць уначы, каб раніцай лёг на наш стол асколак сонца...

...І тут не спяць уначы. Не спяць людзі ў сініх мундзірах. Не спяць, каб нішто не магло патрывожыць сон роднага горада.

У пакоі, дзе знаходзіцца крымінальны вышук Ленінскага райаддзела міліцыі, сёння дзяжурцы оперупаўнаваны Таццяна Васільеўна Анісімава. Неспакойны лёс, цяжкую, але пачэсную прафесію выбрала яна.

Вось і падыходзіць к канцу наша падарожжа. Няспына пад'язджаюць машыны з чырвоным крыжам да будынка Мінскай гарадской станцыі «Хуткай дапамогі». Чалавек захварэў... 0-3. Гэты нумар тэлефона ведаюць усе. 0-3 слухае, 0-3 заўсёды гатова прыйсці на дапамогу... Спяшаецца да машыны фельчар Ірэна Вясёлюская, спяшаецца хуткая дапамога.

Не спяць уначы людзі. Розныя людзі... Звычайныя людзі. Звычайныя, як звычайныя зоркі на небе.

Я

К падхапілася з цёмнага Харытоніха, дык яшчэ і не прысела, не прылегла. Ухадзілася па гаспадарцы, падмяла, папрыбірала. Як прагнуўся і выйшаў з тае хаты зяць Піліп Кукса — дзябёлы мужчына з заспаным, ацеслівым тварам, паставіла яму яечню-сядунку. З'есць і з хлебам, не да блінцоў ёй сёння...

А ў самой ні расінкі, ні макавага зярняці ў роце не было яшчэ. Начыста забыла, што пара ўжо і ёй душу чым-небудзь пажывіць. Совалася з кутка ў кут, з пакоя ў пакой, то беручы што, то апускаючы рукі ў нерашучасці і нейкай бездапаможнасці. «А божачкі, мае... Што ж гэта яшчэ думала ўзяць? Ну што?»

Харытоніха пакутліва моршчыць маленькі і цёмны, нібы закуранны ў кузню, тварык, водзіць няўцямна вачыма па сценах. Нібы з туману выплылі, зацямнеліся дзве плямы. Ага, партрэты... Нікому яны тут не патрэбны, адно замінаць будуць.

Заадно і багародзіцу з дзіцяткам зняла. Бачыш ты, як усохла амела... Харытон неяк падабраў пад бярозаю кусцік, за абраз засунуў. Каленчатыя галінкі з тоўстым, бы з кардону, лісцем зжоўклі і сталі крохкія. А-яй, колькі пылу на ручніку... Як замуж за Харытона ішла, дык нябожчыца-маці бласлаўляла тым абразом, у пасаж дала.

А гэта ж зноў замуж збіраецца. На старасці гадоў, у чужое сяло, за рыжга каваля-ўдаўца Сямёна Кухарчыка. Маецца той прыехаць пад паўдня па яе, па куфар...

На добрае, дык патрэбен ёй другі замуж, як дзірка ў мосце. Але дзе ж дзецца? Дзе?..

Харытоніха з натугай адчыняе куфар, падпірае цяжкае века кіёчкам. Хіба сюды і партрэты пакласці... Амаль пусты куфар, толькі на дне тонкі сувойчык палатна, дзве пошцілкі, некалькі хустак, старамодныя чаравікі з высокімі, ледзь не да каленяў, халяўкамі. Ляжыць і расшыты каляровымі ніткамі паўкажушок, крамная спадніца і кофта — «на смерць».

Асобна ў газеціне загорнуты грошы — «кацярыні», аркушы «керанак», складзеныя ў восем столак і нават не паразразаныя, польскія злотыя, патроху савецкіх грошай старых выпускаў, нямецкія маркі з мікалаеўскай і з гэтай вайны. Харытон раз дахапіўся да іх, на сметнік павыкідаў, дык адтуль сабрала — от хай ляжаць, есці ж не просяць, месца не пралежаць. Ці мала што можа быць... А з Харытонам тыдзень тады была ў сварцы... Хіба цяпер выкінуць іх? Асабліва васьм гэтых, нямецкіх... Цэлыя скруткі марак...

Узважыла адзін у руцэ, другі. І ўжо знік з вачэй і куфар, і тое, што ў куфры. І быццам не ў хаце яна, а на высяпанцы, што на Баранавічы бяжыць, і ў руках яе налыгач, побач карова ў роўе запылены дзяцельнік скубе...

Раптам на ўзгорак з пылам і грукатам выкаціла чарада нямецкіх машын, фурманак. Уцякалі на захад... І толькі выкацілі на самы лоб, як у небе заекатала, зашаласцела, нібы хто злужыналай палатнінаю затрос. Сярод машын бухнула зямлёй і агнём. «Свят, свят, свят...» — захрысцілася Харытоніха, хвасянула карове па клубках і кінулася ўцякаць.

На горцы ў роўе гарэла машына, другая валялася на ўзбочыне дагары кола-

АМЕЛА НА

Павел МІСЬКО

З боку дарогі, ля роўа штосьці бялела. «Няйначай клунак згубілі тыя...» Харытоніха скіравала туды — не прападаць жа дабру. І толькі нагнулася — гарачыня ўдарыла ў галаву, умлелі рукі і ногі. То быў не клунак, а дзяўчынка гадоў двух ці трох. Увесь ніз белае сукенкі ў крыві. «Божачкі, і чаго мяне ліха прывяло сюды... Хай бы іншы хто знайшоў...». Няўцямна падняла нейкі тоўсты скрутак паперак. Грошы! Нямецкія маркі... «Ды поўна ж!» Зводдаль ляжаў яшчэ пачак грошай, нават абклеены крыж-накрыж паперкамі. Трымцячымі рукамі засунула іх за пазуху. І ў гэты час дзіця застагнала, паклікала: «Мама!» У Харытоніхі шэрхнула холадам скура на спіне, затрэсліся рукі. Яна разгублена агледзелася па баках, нібы шукаючы ратунку, дапамогі. Але ціха было на дарозе, толькі патрэскаў агонь ды стагнаў непадалёку прыбіты немец.

І тады ўжо ўзялася здзіраць прыліпшую сукенку і трусікі з цела дзяўчынкі — паспешліва, ледзь не трацячы прытомнасць ад страху і млоснасці. Адна была рана — на правым клубе, але вялікая, ірваная. Шмат, мусіць, крыві страціла... Астаткамі сукенкі сьмятак укруціла нагу, потым загарнула вялае цельца ў хустку і падбежкам, не чуючы ног пад сабою, прыпусціла ў сяло.

«І што за людзі ёсць, а... Гэта ж роднае дзіця кінуць!» — таўклоса ў галаве сумятліва, гарачліва. І адчувала Харытоніха, як ператомленае б'ецца, ледзь не выскачыць сэрца, як затапляюць яго хвалі нейкага харошага, нязнанага раней пачуцця. Жанчыну ахапіў жаль да гэтай слабенькай істоты, у якой ледзь тлела іскрынка жыцця. «Божачкі, хаця б не сканала...».

* * *

...— Аёсь, утроба! Не пойдзе пахадзіць на вуліцу, а ўсё ля парога гырчыць, гатовенькага чакае... У-у, каб на цябе воўк! — пачулася на двары. Віскнула свіння, дзынкнуў веласіпедны званок.

Харытоніха схамянулася, грукнула вечкам куфра. «Насцечка з работы вярнулася... Насцечка!». І адразу неяк замітусілася палахліва, быццам заспелі за чымсьці нядобрым, што робяць тайком ад чужых вачэй. Пайшла, прыгнуўшыся, з чыстай палавіны ў прырэдную, пачала даставаць з палка за печку сваю пасцель. Склала дзяружку, якой накрывалася, паклала наверх пляскавую, у старэнькай, выцвілай навалочцы падушку.

мі. Патыхала паленым мясам. У бок ад дарогі, да грыўкі сеянага лесу, уцякала па жыцце некалькі немцаў — адно галовы і плечы мільгалі. Непадалёку ад машын пераступаў з нагі на нагу вывернуты ў аглоблях задам наперад гняды конь. У роўе мітусіліся і люта крычалі адно на другога жанчына і мужчына ў чорным мундзіры. Чалавек у чорным падскочыў да задранай угору храпы каня, хуценька распрог, абярнуў воз назад на колы, ударамі бота пад живот загнаў каня зноў у аглоблі. Жанчына тым часам кідала з роўа ў воз рэчы, потым палезла наверх сама.

«А божачкі мае... От, дурная баба, яшчэ галавою налажу... І чаго мяне няшчасце пагнала сёння...» — Харытоніха, цяжка дыхаючы, цягла за сабою карову. Праскочыць бы хутчэй тое страшнае месца, а там і паваротак да вёскі... Там блізка... Хутчэй!.. Каб не чуць, не бачыць...

Карова, пачуўшы кроў, зараўла дурным, вантробным голасам, вырвала з рук вяроўку і паперла краем жыта дадому... Прабегла трохі за ёю Харытоніха, зяпаючы ротам, і махнула рукою — хай яна ўдушыцца...

А Б Я Р О З Е

Апавяданне

Мал. Р. Кудрэвіч.

Сянік... Яго трэба было б вытрасці, выбіць пыл...

— Яшчэ не выбралася?— спынілася ў парозе Насцечка.

— Ото будзе Сямён... Ото будзе...— паспешліва адказала Харытоніха, для нечага гнетучы кулаком падушку.

Прайшла Насцечка, накульгваючы на правую нагу, зазірнула ў чыстую палавіну хаты, крутнулася, падалася на двор. Счакаўшы, узяла ў ахапак сянік, выйшла за ёю і Харытоніха.

— Ні зялінкі свінцаці няма, ні беднай... Сама то, нябось, не раз ужо садзілася жэрці...— чуўся з-за хлява, з агарода роўны, звяглівы голас Насцечкі, якая абломвала бурачнік.

Харытоніха маўчала. Лепш змоўчаць і на гэты раз, як рабіла даўно ўжо, больш за год, з таго часу, як прыняла Насцечка ў хату прымака Піліпа Куксу. А, можа, і раней— як перапісаў Харытон на Насцечку дом і неўзабаве памёр. Гняла, тушыла ў сэрцы ўсё...

Вярнулася ў хату, дастала з куфра новую, самую прыгожую посцілку, разаслала яе на ложку. Трэба завязаць у яе падушкі. Людзі на вяселлі заўсёды іх так вязуць— у асобным клунку, на версе куфра. Набухторыла сваю пляскавую, паклала на ніз, узяла яшчэ адну з другога ложка— у прыданае колісь мама дала... Пяць Насцечцы застанецца...

За спіною пачуліся хуткія, няроўныя крокі.

— Гаспадарыць тут, гаспадарыць!— Насцечка вырвала з рук Харытоніхі падушку, шпурнула на ложак, а пляскавую гупнула аб падлогу.— Хопіць табе і гэтай!

І насыпка, і навалочка лопнулі паўз рубец, воблачкам выпархнула пер'е. Бязгучна ронячы слёзы, Харытоніха стала лавіць і запіхваць яго назад у падушку. А Насцечка падскочыла яшчэ да куфра, перагрэбла ўсё, настармачыла, злосна грывнула вечкам і пакульгала з хаты.

Не бачачы з-за слёз свету, Харытоніха калола іголкай пальцы, зашывала падушку. Завязала яе, аднюсенькую, у невялічкі вузельчык, паклала на куфар і падалася на двор. У хаце было ўдушліва, не хапала чым дыхаць. Хіба дождж падвечар збярэцца?

Сядзіба іх была наводшыбе, сяло пачыналася толькі за аселяй. Ад двара і да аселяй рос сад. Харытон насаджіў яго ў сорок першым, накраўшы маладзенькіх дрэўцаў з беспрытульнага калгаснага саду.

Пастаяла на двары крыху, падалася на вуліцу. Паўзіралася ў адзін бок, у другі— няма Сямёна Кухарчыка... Паўдня ўжо, а яго не відно. Нядобрая, кажуць, прыкмета, калі жаніх позніцца на вяселле...

Прысела на лаўку пад старою бярозаю, задумалася. Над галавою звисалі пасмы даўжэзных і тонкіх, як ніткі, галінак. Але больш было ўчарнелых, абламаных сукоў, кашамі сядзела амела. Круглы год зелянела, не брала ліха і зі-

мою— прысмакталася так, што не адарвеш. Нейкае насланне дый годзе— на ўсім сяле няма гэтай пошасці, а тут... Каб, здаецца, паскідаў гэтыя гнезды, вызваленне даў, дык уздыхнула б старадрэвіна вальней, перастала б трухлявец на корані, глядзіш, яшчэ і новыя парасткі пусціла б...

Харытоніха надрыўна ўздыхае. Ах, Насцечка, Насцечка... І хто ж мог падумаць, што яна прынясе столькі пакут? І адкуль гэта ўзялося ў яе, ад каго набралася? Здаецца ж, так глядзелі яе, так выстацалі... Нібы ягадка расла, налівалася. Аграналі, як ляльку, каб не было брыдка ад людзей. Харытон дык

вельмі палюбіў яе, ночы праседжаў за шытвом, усё стараўся, каб больш зарабіць, каб дачушка ні ў чым нястачы не адчувала. (У калгас не ўступалі— не было там добрага ладу пакуль што). Працнецца, бывала, Харытоніха пасля трэціх пеўняў, а гаспадар усё гарбее над машынай, грукоча. Устае, у печы паліць, а Харытон яшчэ спяць вочы. Ад таго, мусіць, і ў сухоты ўпаў, небарака...

Бо і то праўда: у аднаго няўмекі рукі не баляць. А Харытон Марымуха быў ого майстар! З усёй ваколіцы сыпаліся заказы. І хто сказаў, што з прыбытку галава не баліць? Няпраўда, ой як баліць! Калі маеш крыху, ёсць за што рукі зацяць, дык хочацца мець яшчэ больш. «А хто сабе не прыяе, хай таму рука ўные». Добра трэба пашавяліць мазгамі, каб да рубля капейка ліпла. Цэлы год кароўка выручала— і масліца ці смятанку, і сырчыкі на базар насіла. Карову пасвіла сама. Прыводзіла яе дамоў, абвешаную мяшкамі з травой. Су-

шыла, запасалася на зіму. Памагала і Насцечка пасвіць і запасацца. А як наставаў сезон яблыкаў, то карова была толькі на Насцечцы, дзяўчо і ў школу не хадзіла з месяца ці два з-за гэтага. А сама куды толькі не трапляла з яблыкамі!

— Мамка, не едзь нікуды далёка!— не раз прасіла Насцечка.— Я з-за гэтай каровы свету не бачу, да дзяўчат некалі збегаць...

— Сціхні, дурніца! Дзе ты бачыла, каб хто з дому нёс, а не дадому? Блізка рубель ляжыць, а далей— два. Дык чаму б не ўхапіць два?

І Насцечка сціхала, задумвалася.

Не лезла вельмі навука ёй у голаў. Яна спаўняла цвёрда наказ Харытоніхі: не будзь салодкім— праглынуць, не будзь і горкім, бо праплююць. Толькі раз узялася было ў ахвоту вучыцца, як у піянеры запісалася. Помніць Харытоніха— палаяла тады яе за гэтае «піанерства».

— Усе ўступаюць, а мне нельга?— заплакала Насцечка.

— Чаму не, чаму не... Калі так ужо настаюць, то будзь... Толькі, каб на ву-

ліцы і дома я цябе не бачыла ў гэтай чырвонай анучы.

І хавала Насцечка гальштук у сумку, як толькі заварочвала за вугал школы. Перастала зусім усміхацца, а ля губ, як хто іголкай правёў— маршчынікі прарэзаліся.

— Мама, настаўніца гаворыць, што ніякага бога няма, а ты мяне маліцца прымушаеш!— надзьмулася неяк Насцечка.

— Настаўніцы ты больш верыш, чым мне? Ёй грошы за гэта плацяць, каб так казалі... І хіба рукі паадсыхаюць, калі перахрысцішся лішні раз?

Схуднела дзяўчынка страшэнна, прахоплівацца стала па начах. Божачкі, што з ёю робіцца? Вадзіла да Суклюты прырэпала качаць, паленым воласам падкурвала, зёлкамі паіла— не памаглося. Сумная была, вялая. А то загарыцца раптам, зыркне спадылба, не раўнуючы як той воўк. Адзін свят-гасподзь ведае, што яна ў галаве трымала.

Прыбгаюць аднойчы дзяўчаткі:
— А мы да Насцечкі... Цётка, дзе яна?
— Як дзе? У школе яшчэ, мілыя...
— Ой!..— спалохана войкнула самая меншая.

У Харытоніхі зазыбалася пад нагамі зямля—нібы ў час таго абстрэлу.

— А што?..— ухапілася рукою за стол.
— Цётка, яна пабегла даўно са школы... Вось яе кніжкі і паліто. Пасмяяліся дурныя хлопцы, што яе знайшлі ў рове, што яна паліцайка, дык...

— А дзіцятка маё-ё-о-о! А залацінка ты мая-я-а-а!— загаласіла Харытоніха.— А які ж гэта звер цябе падкусіў, каму ты замінала-а-а! Можна ты дзе ўтапілася-я-а!

У той дзень і яна з Харытонам і школьнікі ўсе хаты перабралі, усе вакаліцы абегалі, па беразе Хлынаўкі лёталі, у лесе хадзілі-гукалі... Як у ваду канула!

Харытоніху, знямоглую, сплканую, позна ноччу завялі людзі дахаты. Харытон хадзіў яшчэ ў калгасную кантору, каб пазваніць у міліцыю, расказаць пра ўсё. А вяртаўся, дык заглянуў у хлеб—карова з паўдня стаяла някормленая і нядоеная. Там і знайшоў Насцечку. Прытуліўшыся, як да печы, да цёплага боку жывёлы, яна спала, уздрыгваючы і ўсхліпваючы. Як зайшоў Харытон з ёю на рукаў у хату, ледзь не памерла жанчына з перапуду...

Поўзала на каленях перад ёю, рукі, ногі цалавала, перапрошвала... Хіба ж можна было сердаваць на іх за такі падман? Хіба ёй кепска жылося?! Хіба не глядзелі яе мудрэй, чым хто родную дачку? А ў якую капеечку, каб падлічыў, абышлося ўсё гэта! Але ж не будзеш лічыць, хіба яны нехрысці якія...

Так і не закончыла Насцечка сёмага класа. Гадоў тры аціралася пры доме. Не атрымалася з яе памочніцы ў хаце. Усяго мо і работы мела, што мух з двара на вуліцу выганяць. Усе капрызны яе выконвалі, улешчвалі—бы ліхой скуле наравілі. А паспрабуй скажы што не ў масць, дык кошкай у вочы кідаецца:

— Нашто мяне падбіралі? Чаму я не здохла ў рове, як сабака? Чаго мне цяпер калекаю мучыцца?

Гарачымі вугельчыкамі падаюць слёзы на складзеныя ў прыполе рукі. Харытоніха выцірае вочы. Вунь ужо зяць на абед валацэцца. На чыгунцы яго Насцечка падхапіла, як уладкавалася на перезд паласатую жэрдку падымаць і апускаць. Прымак—сквалыга няшчасны: на мураванку паквапіўся, з гурту выбраў курту... Хітрая штучка і Насця: бачыць, што ў калгасе сталі людзі добра зарабляць, шмат прывілей калгаснікі маюць, дык прымусіла туды Піліпа хадзіць.

«А божачкі... Што ж гэта я? Як села, дык і прыкіпела. Трэба ж ісці мо што рабіць...»—парупілася Харытоніха і нават з лаўкі паднялася. І тут жа адчула, што не зможа больш нічога крануць у гэтым доме нават пальцам.

Каб не трапіць на вочы Насцечцы і зяцю, прайшла ў сад—схавацца б трохі і ад людскіх вачэй... Пакідала грудзі на курэй, шумнула на хлапчукоў, што падскоквалі за плотам і выкрыквалі: «Харытоніха жэніцца! Харытоніха жэніцца!»

Адрэзаная скібка... Лішняя ў сваім доме... «Ды які ж ён свой?»—горкая ўсмешка крывіць губы жанчыне.

— Тр-р-р! Вазьмі, Коля, лейцы...— па-

чулася ля двара. Зарыпелі вароты—нязвычайна рэзка, раскаціла: ніколі амаль не адчыняліся.—Вярні сюды... На сябе правую лямчыну, а то ў слуп! Эт, калгаснік з цябе!

«Сямён прыехаў!—спахапілася Харытоніха.—І сына захапіў паказаць...» Яна пайшла насустрач, адчуваючы, як слабеюць рукі і ногі, як робіцца нядобра ў грудзях... Залішне перахвалывалася... Думала, што толькі для смеху пасватаўся дый хвостом накрываўся...

— Ну, здарова была, Юзэфа!—ступіў ёй насустрач Сямён, усміхнуўся, руку працягнуў. Рыжыя валасы выбіваліся з-пад шапкі-скуранкі, а вусы, здаецца, аж ззялі на сонцы. Харытоніха здзівілася свайму імю—адвыкла ад яго. Дома ніхто і не ўспамінаў пра імя, а на людзях была Харытоніха—і ўсё...

Цмокнула Колю ў лоб, адправіла ў сад назбіраць груш.

— Гэта ж камбайн сапсаваўся...—пачаў апраўдвацца за спазненне Кухарчык.—А сонца, бачыш, як смаліць—грэх, каб тэхніка прастойвала ў такі час.

— Ды я нічога...—слаба ўсміхнулася Харытоніха.

— А ў цябе ўсё гатова? Я малога сюды захапіў—адбівацца пачаў ад рук без жаночага вока...—нібы не знаходзіў пра што гаварыць Сямён.—Зоні, старэйшай дачцы, напісаў... Пад'едзе з мужам увосень пагасціць, тады ўжо і вечарынку

не гэта цікавіць Кухарчыка: яно дробязнае, мізэрнае...

Чужыя клопаты чужога чалавека... З гэтага дня ён павінен стаць ёй родным і блізкім, яго клопаты будуць і яе клопатамі.

Але ці стануць?

— Ну што—пойдзем?

Пайшлі ў хату. Краем вока заўважыла Харытоніха, як адхіснуўся ад шыбы твар Насцечкі.

Сямён даў цераз парог «Дзень добры!», працягнуў руку Піліпу і Насцечцы. Тая сунула свае ў ваду, быццам мыла пасуду, і толькі кінула ў адказ.

— Падсоб чалавеку!—коратка загадала яна Піліпу.

Кукса рыўком, вельмі ахвотна ўстаў з-за стала, ухапіўся з другога боку куфара. Харытоніха ўзяла клунак з падушкай.

— Казаў жа: не трэба ніякага барахла браць, усё ў мяне ёсць. Дык не ж, пасвойму...—гаварыў дакорліва, адступаючы з куфрам у сенцы, Кухарчык.

— То бывайце здаровы!—сказаў Куксу Кухарчык, як куфар паставілі на воз.

— Едзьце з богам,—адказаў той і не вырываў, ухмыльнуўся.

Паселі спераду воза, паспускаўшы ногі да конскага хваста. Харытоніха ўзяла на калені Колю. Яна адчувала сябе няёмка, быццам пад сотняй вачэй адразу, баялася варухнуць галавой і толькі кідала

справім—усё заадно. А цяпер, я ж кажу, няма калі ў гулі пускацца.

— Добра, Сямёнка, я ж нічога...

Сямён абышоў воз, пастукаў нагою па ступіцах, перачапіў вышэй атосу на адной аглоблі, стаў папраўляць салому ў возе. А яна ў неразуменні глядзела на ўсё гэта, намагаючыся ў памяці ўхапіцца за нейкі сказ, нейкую думку, а тая ўцякала, выслізвала, як вужака... «Адаб'ецца ад рук без жаночага вока... Адаб'ецца... Без жаночага вока...» Ёй зрабілася страшна. Страшна ад таго, што яна не апраўдае давер гэтага чалавека, падвядзе яго. «Хай бы лепш не было гэтага хлапчука... Хай бы не было...»

— Як тут у вас—не пабіў у калгасе збажыны град? У нас дык трохі захапіў з краю... Мо гектараў два, халера на яго, выбіў... А жыта было, жыта!

— Не ведаю, Сямёнка, дальбог... Яблыкі ў нас трохі папсаваў... Плямы чорныя паробяцца, не будзе ўжо той цаны...—яна змоўкла, сама адчуўшы, што

касыя позірккі па баках і на Сямёна. Што чакае яе з гэтым чалавекам?

На павароце з двара куфар калыхнуўся, клунак з падушкай з'ехаў у пыл.

— Дай ключі!—саскочыў Сямён з воза, рашуча працягнуў да яе руку.

Харытоніха сцялася ў камячок, падала ключ, жаласліва заміргала. Ад Сямёна нібы праменілася нейкая ўладарная сіла, не падпарадкавацца якой проста было немагчыма.

Сыта, задаволеная гэкнуў куфар, глынуўшы клунак. Сямён абыякава аббіў рукі ад пылу і ўзлез на воз.

Каб на іх ліха... Зноў слёзы...

— Но-о, ідзеш, як спутаны!

Харытоніха ўздрыганулася ад выгуку Сямёна. Кухарчык круціў лейцамі і кідаў на Юзэфу быстрыя позірккі, нібы прыцэньваўся.

Жанчына раптам успомніла, што сёння яшчэ нічога ў рот не брала. І пад лыжачкай засмактала, заняла ад голаду, як у хвораі, што пайшла на папраўку.

ЗАЎСЁДЫ РАДАСЦЬ

У «Работніцы і сялянкі» шмат сяброў, якія шчыра разказваюць пра свае радасці і нягоды, раскрываюць самыя запаветныя мары, імкненні. Пішуць пра харошых людзей.

Вось адно такое пісьмо.

«Мне хочацца напісаць пра нашу радасць. Леташні год быў як для мяне, так і для ўсёй змены годам вялікіх поспехаў, — піша дзяжурная па вакзалу станцыі Гомель Ганна Антонаўна Харкова. — Мы атрымалі ад будаўнікоў цудоўную білетную залу, такую, што аж душа радуецца!

Я — начальнік змены камуністычнай працы. Змена наша з усімі заданнямі паспяхова справілася. Мне і Т. Н. Майсеенка прысвоілі ганаровае званне ўдарніка камуністычнай працы. Апрача гэтага, я ўдасцелена звання «Лепшая дзяжурная па вакзалу» і атрымала грамату ЦК прафсаюза, значок «Выдатнік сацыялістычнага спаборніцтва».

У 1965 годзе думаем яшчэ лепш працаваць, каб пасажыры былі задаволены нашым абслугоўваннем, гаварылі толькі «дзякуй».

Працаваць так, каб сагрэць людзей сваёй дабротай! Каб яны засталіся задаволеныя і толькі добрым словам успаміналі тых, хто дапамог ім, — вось пра што марыць гэтая жанчына. Бо ўдзячнасць людзей — найвялікшая ўзнагарода.

Шмат гадоў сумеснай работы звязвае ветэрана чыгуначнага транспарту Людвігу Адольфаўну Сядзініну з паравознікам Аршанскага дэпо імя Заслонава. Нядаўна ёй споўнілася 75 гадоў, і таварышы па рабоце цёпла павіншавалі пенсіянерку, паднеслі шмат падарункаў. Людвіга Адольфаўна піша:

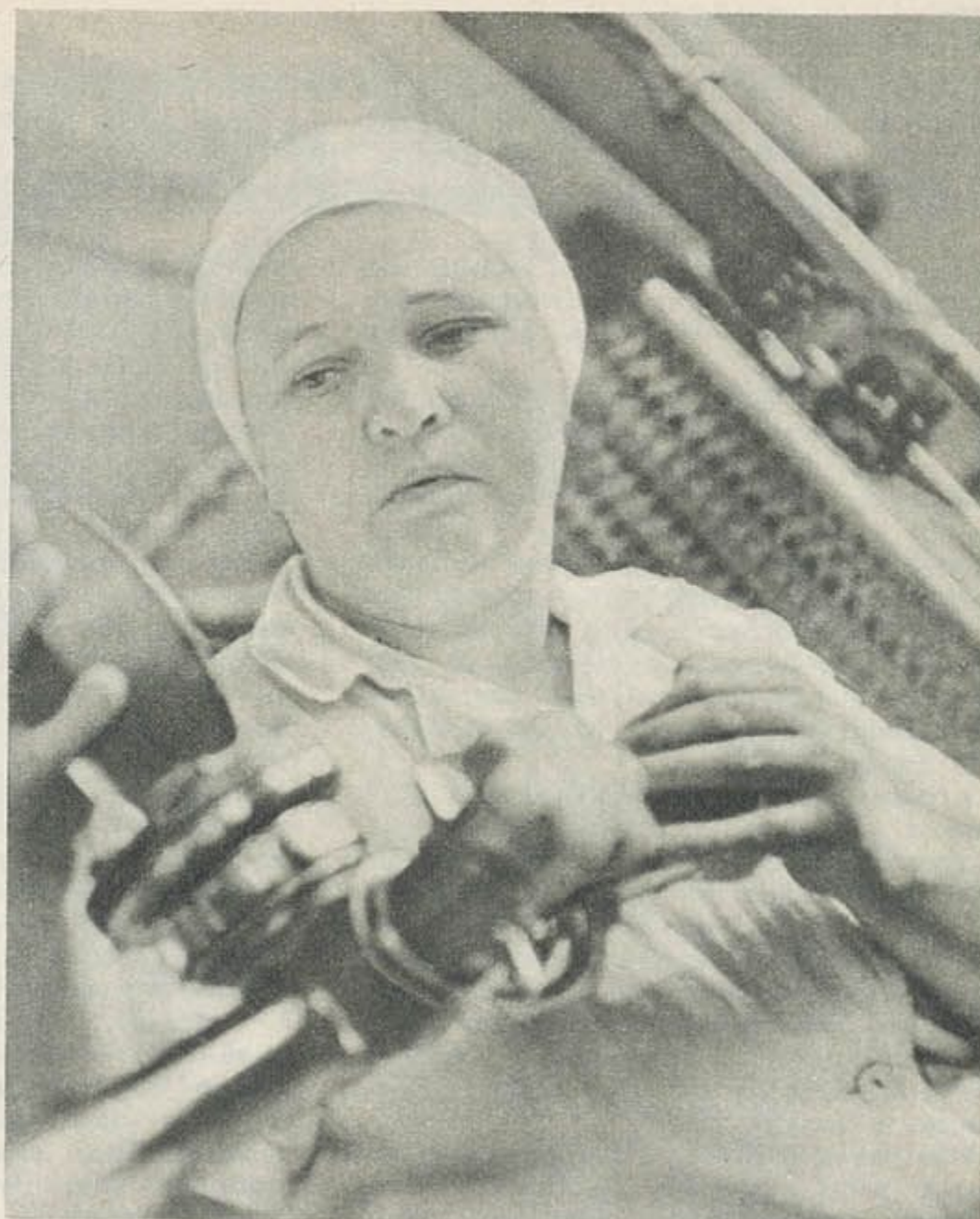
«Я хачу, каб пра добры, дружны калектыў паравознікаў станцыі Орша ведалі ўсе ў рэспубліцы».

Сярод нас многа добрых людзей, якія шчодро дораць усім цяпло сваіх сэрцаў. Асабліва шмат рэдакцыя атрымлівае пісьмаў са словамі шчырай падзякі людзям у белых халатах. «Група хворых, якія прайшлі лячэнне ў Варвары Уладзіміраўны Плавінскай у Мінскім псіханеўралгічным дыспансеры, глыбока ўдзячна ёй за чуласць і дапамогу», — піша Н. Казлоўская. А Уладзімір Іванавіч Мяшнін з Сенненскага раёна просіць падзякаваць праз часопіс медсестрам Ліліі Васільеўне Мазола, Юліі Іосіфаўне Лаўрыноўч і Ліліі Рыгораўне Мацуганавай з Віцебскай абласной бальніцы. «Колькі сіл і працы паклалі яны, каб выратаваць мне жыццё! Колькі мацярынскіх клопатаў і ўвагі праявілі да мяне! У цяжкім стане я паступіў у бальніцу, у хірургічнае аддзяленне. І толькі ўменне ўрачоў і добры догляд вярнулі мяне да жыцця».

Такія пісьмы прыемна атрымліваць. А калі піша стары сябар, радасць падвойваецца. Адной з першых селькорак часопіса была Лукер'я Карпаўна Баравая. Яна, як і тысячы беларускіх работніц і сялянак, з прыходам Савецкай улады пацягнулася да новага жыцця. Пайшла ў лікбез і суседка павяла за сабою. У вёсках Дубровенскага сельсавета добра ведалі актывістку Лукер'ю Баравую. Яна заўсёды была першай абаронцай жаночых правоў, няцвёрдай яшчэ рукой выводзячы радкі заміткаў у «Работніцу і сялянку». У гады Айчынай вайны Лукер'я Карпаўна была адважнай сувязной партызанскага атрада. Шмат у гэтай жанчыне зайздроснай упартасці, перакананасці, той унутранай сілы, якая не дае чалавеку спыніцца на паўдарозе. Цяпер Лукер'я Карпаўна персанальная пенсіянерка.

Як заўсёды, старая селькорка не можа змірыцца з недахопамі, якія псуецца жыццё людзям, не можа змірыцца з тым, чаго магло б не быць, калі б не абыхавыя, халодныя людзі. «Мы залячылі раны, якія нанесла вайна. Шмат чаго пабудавана ў Хоцімску. Але вельмі крыўдна, што дагэтуль жыхары пасёлка не маюць кінатэатра. Праўда, лічыцца, што кінатэатр ёсць, але ж туды страшна зайсці: вось-вось абваліцца столь. Дом культуры таксама трэба рамантаваць. Абяцалі зрабіць рамонт яшчэ летась, але нават і не пачыналі».

Мы цалкам далучаемся да слоў Л. К. Баравой. Хоцімскаму пасялковаму Савету і Касцюковіцкаму райвыканкому неабходна паклапаціцца, каб хутчэй адрамантаваць кінатэатр і Дом культуры.

Дзесяткі тон масла, сыру і іншых малочных прадуктаў даў звыш плана Віцебскі малочны камбінат. На здымку: перадавая работніца камбіната Яўгенія Начабава. Фота Г. Усламава.

Прыносіць радасць людзям! Не таму, што гэтага патрабуе работа, а па душэўнай неабходнасці. У пісьме Н. Іванова з Віцебска піша: «У канцы мінулага лета я адпачывала ў санаторыі «Блонь» і сустрэла там добрага, душэўнага чалавека. Гэта не ўрач, не медсястра, а афіцыянтка Ніна Сямёнаўна Шалак, маладая жанчына, надзвычай чулая і ўважлівая да адпачываючых. На нашым стале заўсёды стаялі свежыя кветкі. Здаецца, што тут такога? Дробязь! Але яны радавалі, весялілі нас. Ніна вырошчвае кветкі ў сваім гародчыку, каб дарыць адпачываючым... Вось так чалавек можа амаль неўпрыкметку вельмі шмат добрага зрабіць для людзей. І я з санаторыя павезла памяць пра гэтую слаўную маладую жанчыну».

А ў пісьме калгасніцы К. І. Мандрык з вёскі Інаўка, што на Браслаўшчыне, свая трывога. «Я працую ў калгасе на палевых работах, — піша яна. — Мне 19 гадоў, вучылася я мала — скончыла ўсяго пяць класаў. Вельмі хочацца вучыцца далей, а школы вярэньняй у нас няма. Дрэнна і тое, што моладзі няма дзе правесці свой адпачынак: клуб далёка, зімою нялёгка дабрацца туды». Гэта слушны папрок Браслаўскаму райкому камсамолу і праўленню калгаса, якія не дбаюць пра маладых працаўнікоў! Хочацца спадзявацца, што і Браслаўскае райана таксама не застанецца ўбаку, і ў вёсцы Інаўка (або паблізу ад яе) будзе адкрыта вярэньня школа сельскай моладзі.

У мінулым годзе часопіс «Работніца і сялянка» правёў завочную канферэнцыю чытачоў. Многія чытачы прынялі ў ёй удзел. Рэдакцыя ўдзячна тым, хто адгукнуўся на яе пытанні, удзячна за ўсе добрыя пажаданні, істотныя заўвагі.

Шмат розных пісьмаў прыходзіць у рэдакцыю. І гэта вельмі добра! Толькі шкада, што некаторыя чытачы не ўказваюць сваіх прозвішчаў і адрасаў, хоць пісьмы такія, на якія неадкладна трэба адказаць. Але ж куды рэдакцыя павінна адрасаваць сваю парадку? Як памагчы чалавеку, калі няма яго адрасу?

Вельмі просім вас, дарагія чытачы, пішыце нам, мы чакаем вашых пісьмаў!

ЦЕЦЯ УЛАДЗЯ

Ёсць імёны, што на ўсё жыццё застаюцца ў сэрцах і памяці людзей, якія добра іх ведалі або хоць аднойчы з імі сустрэліся.

Такой была цёця Уладзя — Уладзіслава Францаўна Луцэвіч, чалавек адкрытай душы і вялікага сэрца, актыўны грамадскі і культурны дзеяч, шчыры сябар і верны спадарожнік у жыцці народнага паэта Беларусі Янкі Купалы.

Нарадзілася Уладзіслава Францаўна ў 1891 г. на Ашмяншчыне. Бацькі яе — простыя сяляне, не мелі сродкаў, каб даць дачцы адукацыю, і таму Уладзіслава Францаўна ўласнымі сіламі пракладае дарогу ў жыццё.

Атрымаўшы экстрэмам сярэдняю адукацыю ў Вільні, а затым скончыўшы педагогічныя курсы ў Варшаве, Уладзіслава Францаўна на працягу 34 гадоў працуе на ніве народнай асветы: да Кастрычніка — настаўніцай-выхавацельніцай у Вільні (1908—1915 гг.), затым у дзіцячым паказальным ачагу для дзяцей-бежанцаў з Беларусі ў Маскве (1915—1916 гг.), у дзіцячых дамах у Смаленску і Полацку.

Працуючы ў Вільні, Уладзіслава Францаўна вяла актыўную работу ў нелегальных гуртках сярод працоўнай моладзі, за што ў 1909—1911 гг. двойчы судзілася адміністрацыйным парадкам.

Шчыры прыхільнік беларускай мовы і літаратуры, Уладзіслава Францаўна дапамагала распаўсюджваць друкава-

нае беларускае слова ў народзе, разносячы кніжкі па розных беларускіх паветах і мястэчках. Яна сама ўспамінала: «У нядзелю ці ў іншы вольны дзень прыходзілася пераходзіць з месца на месца, пераносіць беларускія газеты, календары, кніжкі. Часта маім кампаньёнам і памочнікам у гэтай справе быў Янка Купала».

Зараз, праходзячы па залах музея Янкі Купалы, мы ні на хвіліну не забываем цёцю Уладзю — вернага спадарожніка, друга і дарадчыка вялікага паэта пры жыцці, а пасля яго смерці — арганізатара і стваральніка гэтага цудоўнага помніка народнаму песняру.

Стварэнню музея Уладзіслава Францаўна аддала ўсё сваё жыццё, усе сілы, здароўе, нястомную энергію.

Сціплы дом цёці Уладзі, дзверы якога ніколі не зачыняліся і пры жыцці Янкі Купалы, заўсёды шырока і гасцінна быў адчынены для ўсіх: пісьменнікаў і мастакоў, артыстаў і кампазітараў, знаёмых і незнаёмых, вучняў, студэнтаў, працоўнай моладзі. Яна ніколі не выпускала з дому ніводнага чалавека, не пачаставаўшы яго, не сказаўшы яму добрага слова. Чулая і сардэчная, цёця Уладзя заўсёды думала аб іншых і вельмі мала думала пра сябе. Таму, магчыма, заўчасна і згарэла яе душа на працы.

З нейкай уласцівай толькі ёй цеплынёю і ўвагай адносілася цёця Уладзя

асабліва да тых людзей, якія зазналі ў жыцці гора. Няхай гэта былі і мала знаёмыя ёй людзі, але яна ўсяляк дапамагала ім, падтрымлівала ў цяжкую хвіліну, знаходзіла цёплыя словы суцяшэння і парады.

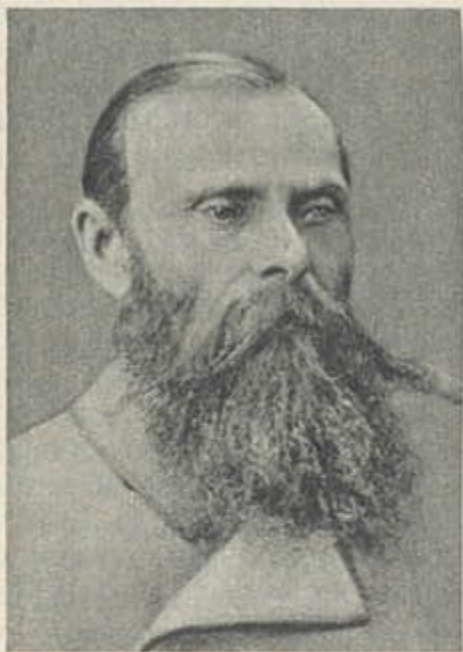
Толькі той, хто сам у жыцці многае зазнаў, можа так па-чалавечаму аднесціся да другога.

Вось пяць год ужо, як няма з намі Уладзіславы Францаўны. Але мы заўсёды будзем адчуваць яе побач, сярод нас, гэтага нястомнага і сціплага працаўніка, арганізатара і стваральніка купалаўскага музея, чалавека, які ўсё жыццё аддаў людзям.

Т. ТАРАСАВА,

навуковы супрацоўнік літаратурнага музея Янкі Купалы.

ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ

Францішак Багушэвіч з'яўляецца першым пасля Паўлюка Багрыма народным песняром, паэтычны талент якога непадзельна належаў працоўным людзям. Аўтар «Дудкі беларускай» (Кракаў. 1891; другая кніга вершаў Багушэвіча «Смык беларускі» выйшла ў Пазнані ў 1894 г.) пераканаўча давеў, што пісьменнік толькі тады мо-

жа ўзняцца да вяршынь сапраўднай мастацкай творчасці, калі ён арганічна зліты з народам і яго жыццём. Эпоха, у якую жыве Багушэвіч, была цяжкая і складаная. Гэта былі часы ломкі гнілых прыгонніцкіх устояў і, параўнаўча, шпаркага развіцця капіталізму на Беларусі. «Вызваленая» ад прыгонніцтва сяляне па-ранейшаму заставаліся, паводле азначэння У. І. Леніна, «ніжэйшым» саслоўем, падатным быдлам, чорнай косяц, з якой здэкавалася пастаўленае памешчыкамі начальства, выкалчвала падаткі, біла розгамі, пускала ў ход рукі і нахабнічалася» (Творы, т. 17, стар. 65, выд. 4).

Вось у якіх грамадскіх умовах выпяваў паэтычны талент Ф. Багушэвіча, светапогляд якога склаўся ў эпоху 1860 гадоў, пад жывым уплывам Бялінскага, Чарнышэўскага, Някрасава і Шаўчэнкі.

Паэзія Багушэвіча — глыбока народная па сацыяльнай сутнасці, паэтычнай манеры пісь-

ма і мастацкіх сродках адлюстравання тыповых з'яў тагачаснага жыцця працоўных людзей беларускай вёскі. Багушэвічаў верш, глыбокі па думцы і просты па форме, вызначаецца, перш за ўсё, натуральнай фальклорнай прастатой, яснасцю і гранічнай дакладнасцю народнай вобразнай мовы, якая па сваёй унутранай сутнасці з'яўлялася рэзкай процілегласцю мове дваранскіх эстэтаў ад літаратуры. Дастаткова перачытаць такія праграмныя вершы паэта, як «Мая дудка», «Бог не роўна дзеле», «Кепска будзе», «Дурны мужык, як варона», «Гора», «Калыханка», «У судзе», «Думка», «Мая хатка», «Панская ласка» і шмат іншых, каб наглядна ў гэтым пераканацца. Скажам заадно, што вершы гэтыя ўваходзяць у залаты фонд беларускай класічнай паэзіі XIX стагоддзя і кладуць пачатак крытычнага рэалізму, як творчага метаду літаратуры. Час ішоў, і ім суджана было стаць класічным узорам для наступных пакаленняў пісьменнікаў.

Прыгадаем хараша напісаны праграмны Багушэвічаў верш, назву якому дала зусім процілеглая па сэнсу прыказка

«Дурны мужык, як варона». Паэтычная ідэя гэтага, можна сказаць, паэтычнага маніфеста сялянскага дэмакрата заключаецца ў тым, што свядомасць забітага катаржнай працай на дармаедаў працоўнага чалавека адстае ад рэальнага стану праўды жыцця, і ён не можа ўзняцца да ўсведамлення таго, што з'яўляецца творцам усіх багаццяў на зямлі, якія гвалтам прысвоілі сабе яго прыгнётальнікі. Як жа тут не галасіць і не «біць у звона», што «дурны мужык, як варона»?

«Глядзі! Горы паразрыты,
А чыгункай свет абвіты:
Усё з мужыцкай цяжкай
працы,

Усе едуць у палацы;
У мужыка ж няма білета!
Ці ж не дурань мужык гэта?»

Лёгка пераканацца, што так удала карыстацца народнай лексікай і фразеалогіяй, настойліва ўводзячы яе ў літаратурны ўжытак, мог толькі паэт, непарыўна звязаны з народам.

Да Ф. Багушэвіча ніхто так смела не ўводзіў у беларускую літаратуру вобразную мову народных песень, казак, легенд, прымавак і прыказак. Роўных сабе ён не меў, і яго наватарская роля ў даным выпадку

падобная да ролі Тараса Шаўчэнкі ва ўкраінскай літаратуры.

Францішак Багушэвіч паўстае перад намі і як праніклівы, задушэўны лірык, песні якога былі сапраўдным наватарствам для тагачаснай беларускай лірычнай паэзіі. Яго цыкл «Песень» са «Смыка беларускага» вытрымаў самае суровае выпрабаванне часам. Песні гэтыя не страцілі сваёй эмацыянальнай свежасці і той празрыста яснай паэтычнай абаяльнасці, якія робяць іх сапраўднымі творамі слаvesнага мастацтва. Прыгадаем хоць бы пачатак паэтычнай імпрэсіі «Удава».

«Шуміць з горкі ручаёчак,
Брызгі раскідае,—
Плача ўдава сярод ночак,
Вочкі выцірае.

Ой, маркотная, ліхая
Доля сірат-дзетак!
Але горшая ўдава,
Як тых малалетак».

Нельга не адзначыць яшчэ, з нагоды светлай памяці паэта, яго самаахвярную барацьбу за грамадзянскія правы беларускай мовы, афіцыйна не прызнанай тады, як мовы літаратурнай і органа душы цэлай нацыі. Абарона паэтам роднай мовы была ў тую эпоху абаронай народа і яго нацыянальнай культуры. Родную мову прыходзілася абараняць не толькі ад царскіх ганіцеляў свабоды і нацыянальнай культуры, але і ад «дамарослых» нігілістаў, якія цураліся свайго народа, яго багатай духоўнай спадчыны і непайторных скарбы вуснай народнай паэзіі абразліва называлі «дзеравеншчынай». Невыпадкова Багушэвіч заклікаў «не пакідаць роднае мовы, каб не ўмерлі! Пазнаюць людзей,—казаў ён,—ці па адзежы, якую хто носе, а то ж гаворка, язык і ёсць адзежа душы...»

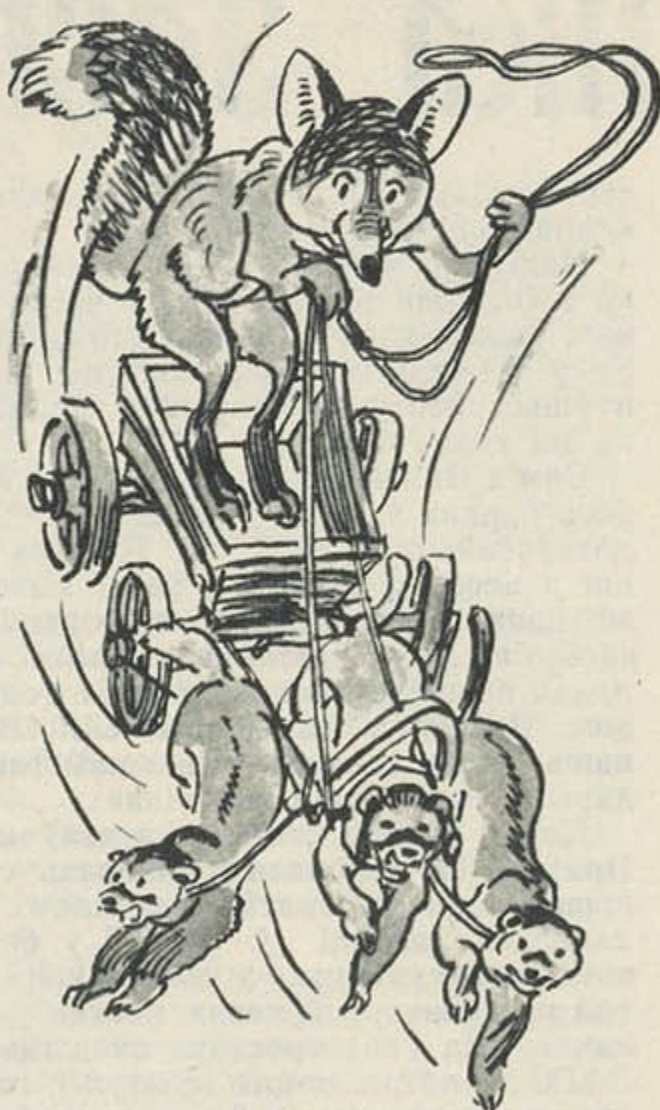
Вялікая Кастрычніцкая рэвалюцыя ўпершыню ў гісторыі беларускага народа дала яму дзяржаўнасць і стварыла ўсе неабходныя ўмовы для самага магутнага, шырокага росквіту яго нацыянальнай культуры і роднай мовы. Сацыялістычная рэвалюцыя навечна выбавіла з няволі і цемры апетага Багушэвічам няшчаснага мужыка, які не ведаў «чым-то дзеецца на свеце, што не роўна дзеле бог?...»

Яна выратавала ад сацыяльнай згубы і тую бедную Багушэвічаву ўдоўку, што «павек-векаў» аплаквала сваю безнадзейную долю.

Францішак Багушэвіч унёс вялікі творчы ўклад у беларускую рэалістычную літаратуру мінулага стагоддзя. Ён шмат зрабіў для мастацкага развіцця беларускага народа і станаўлення яго грамадзянскай, нацыянальнай самасвядомасці.

За гэта чэсць і слава паэту ў дзень яго 125-годдзя.

Сцяпан МАЙХРОВІЧ

Станіслаў ШУШКЕВІЧ

Ліса едзе на кірмаш

Тры стракатыя шашкі
У воз запрягліся цяжкі,
Аж рыпіць атаса,
Звоніць бома пад дугой,
А на возе ліса
Злосна тупае нагой:
— Гультаі ж вы, вазакі,
Што ж вы так марудзіце!!
Дам вам пугай пад бакі,
Спрытна бегаць будзеце.
Хоць ты колы злезь ды змаж,
Так скрыпяць, рассохліся.
На курыны торг-кірмаш
Мы напэўна спознімся!..
Як рванулі шашкі
Цераз поле па раллі
Ажно падаюць мяшкі,
Ажно пыл пыліць.
Кажа рыжая ліса:
— Мо патрапім у пару!..
Накупляю я аўса,
Куркам кашы навару.
Запрашу гасцей,
Пасаджу за стол,
Няхай ходзяць часцей
Да мяне ў лісіны дол.
Як рванулі шашкі
На курыны кірмаш,
Ажно воз цяжкі
Падкідала наўсцяж.
Імчаліся па шашы,
Кожны тупаў і спяшыў,
А на тым кірмашы
Ні живой душы,
Гусі, качкі, кураняты
Паўцякалі ад кудлатых.

Мама, пачытай!

Розга і венік

З галінак бярозавых
Венік вязалі.
А розга адна
Ганарыста сказала:

— Я самая пышная,
Самая ўвішная!
Не буду я звязвацца
З розгамі іншымі.

Сама сабе славы
Здабуду багата:
Адна падмятаць буду
Сенцы і хату.

Пыхлівая розга
Увесь ранак старалася —
Ледзь не ламалася,
З сіл выбівалася.

Была пад канай,
Была пад сталом.
А толку! Кот лепей
Падмёў бы хвастом.

Выручыў венік
Не ганарысты:
Ён за хвіліну
Падмёў хату чыста.

Нарэшце і розга
Работу знайшла:
Курэй ганяць з градак
З Алёнкай пайшла.

Мал. В. Ціхановіча.

Чаму Алёнка засталася без

...На заводзе і ў інтэрнаце ўсе любілі Марыйку. З ёю кожнаму было неяк лёгка і весела, і думалася, глядзячы на яе, што ўсе людзі добрыя, а калі і ёсць дрэнныя, то яны дзесьці...

І калі Марыйцы мінула дваццаць гадоў, прыйшла да яе пара кахання і сустрэч з каханым. На заводзе з'явіўся новы рабочы-рамонтнік. Уладзімір Зялёнка, як толькі ўбачыў Марыйку, так і не зводзіў з яе вачэй. Як цень хадзіў за дзяўчынай. Валодзя быў ветлівы і ўважлівы да Марыйкі. Два гады працягвалася гэта прыгожае, пяшчотнае каханне, і Марыйка думала, што яна самая шчаслівая на свеце і шчасцю яе не будзе канца... І яна не ўтойвала ні ад каго сваё каханне да Валодзі. Так, кахала яна моцна, беззапаветна, як можа кахаць дзяўчына ў першы раз.

Аднойчы, прыйшоўшы дадому ў інтэрнат, Марыйка расказала сяброўкам, што Валодзя пазнаёміў яе са сваім бацькам Барысам Львовічам Зялёнкам. Ён сляпы, інвалід 1-й групы і за ім патрэбен уважлівы, пастаянны догляд. Маці Валодзі — Дора Джазэфуна — чамусьці жыве ў Сімферопалі з другім сынам, Іосіфам. І таму атрымліваецца, што Валодзя адзіны

сын і толькі ён, Валодзя, абавязаны клапаціцца пра бацьку.

Надышла вясна 1961 года. Марыйка і Валодзя па-ранейшаму часта былі разам, хоць Валодзя ўжо займаўся ў тэхналагічным інстытуце, пакінуўшы работу, а Марыйка працавала на свайм заводзе.

Сям'я Зялёнкі перасялілася са старога барака ў новы дом па вул. Амуратаўскай, дом № 2, кв. 16. Два пакоі з асобнай кухняй і ўсіммі выгодамі чакалі сапраўднай гаспадыні. І вось з'явілася і гэтая гаспадыня. Валодзя прывёў у сакавіку 1961 года ў дом Марыйку, сказаўшы ёй: «Вось наша сям'я і разам. Пачынай гаспадарыць, мая мілая жонка»...

Даўно чакала гэтага дня дзяўчына. Праўда, ёй хацелася адзначыць сваё шчасце, як прынята, вяселлем. Ёй хацелася пайсці ў ЗАГС у белай шлюбнай сукенцы, з маленькай фатой на галаве, з букетам кветак у руках... На яе просьбу схадзіць у ЗАГС Валодзя моцна прытуліў каханую да сваіх грудзей, пацалаваў яе: «Мілая Марыйка, няўжо ты не верыш майму каханню на ўсё жыццё? Вер мне, я ж камсамалец, ды і бацька мой камуніст. Мы не дадзім цябе ў крыўду.... А што датычыць ЗАГСа,

то не магу я зараз гэта аформіць, таму што мяне адразу возьмуць на тэрміновую службу ў армію... У такім разе па закону ты павінна будзеш даглядаць майго бацьку-інваліда»... Прыйшло пісьмо і ад маці Валодзі. Пісала, што ЗАГС не ўцяча ад іх, а вось інстытут можна не закончыць, калі возьмуць у армію.

Паверыла Марыйка добрым, ласкавым словам Валодзі і яго бацькі. З'ездзіла яна з Валодзем да свайго маці ў вёску і там згулялі вяселле, скрыўшы ад маці тое, што не аформілі яны сваю сям'ю. Не хацелася засмучаць старую маці.

Маладажоны, як усе іх называлі, зажылі шчасліва. Хоць шмат клопатаў абрушылася на маладую жонку, але яна добра спраўлялася і на заводзе і дома. Клапатлівая, акуратная, эканомная была Марыйка. Заўсёды ў кватэры панаваў парадак, было чыста, утульна, быў смачны абед, вячэра, снеданне. Не маглі нахваліцца Валодзя і яго бацька свайго гаспадыняй. Усе суседзі добра гаварылі пра Марыйку, многія зайздросцілі Валодзю.

...У кастрычніку 1962 года нарадзілася дачка Алёнка. Шчасцю маці і бацькі не было межаў. Радаваўся ўнучцы і дзядуля, усё пытаўся, на

Кадр з кінафільма «Бывайце, хлопчыкі!».

Майскай ноччу 1887 года ў вялікай цытадэлі Шлісэльбургскай крэпасці ўзышлі на эшафот былыя студэнты Пецябургскага ўніверсітэта Аляксандр Ульянаў, Пётр Шавыроў, Васіль Асіпанаў, Васіль Генералаў і Пахомій Андрэюшкін.

Апошнім месяцам жыцця і рэвалюцыйнай работы Аляксандра Ульянава — брата У. І. Леніна — і таварышаў яго па барацьбе прысвечана новая мастацкая кінааповесць «Панарамы на світанні», якая створана рэжысёрам Яўгеніем Андрэянісам на кінастудыі «Мас-фільм» па сцэнарыю А. Нагорнага, Г. Рабава і А. Хаданова. У ролі Аляксандра Ульянава здымаўся малады акцёр тэатра імя Ленінскага камсамола Вадзім Ганшын. Гэта яго дэбют у кіно.

Жывую цікавасць выкліча ў глядачоў і новая работа беларускіх кінематаграфістаў — мастацкая кінакарціна «Праз могільні», пастаўленая рэжысёрам Віктарам Туравым па матывах аднайменнай аповесці Паўла Ніліна.

Фільм адлюстроўвае гераічную старонку жыцця беларускага народа. Ён расказвае пра тое, як у гады Вялікай Айчыннай вайны непакораныя савец-

кія людзі згуртаваліся ў партызанскія атрады, каб помсціць ненавіснаму ворагу. У вобразах галоўных герояў карціны ўвасоблены гераізм савецкага народа, яго нязломная воля да перамогі.

Ролі ў фільме выконваюць акцёры Елізавета Уварова, А. Балакін, В. Мартынаў і іншыя.

Кроў, аддадзеная за рэвалюцыю, не праліваецца дарэмна, яна ніколі не будзе забыта. Лю-

дзі, якія гераічна загінулі за справу рэвалюцыі, застаюцца жыць у сэрцах народа. І значыць, рэвалюцыя непераможная! Вось ідэя новай шырокаэкраннай кінакарціны «Я — Куба», якая створана творчым калектывам кінастудыі «Мас-фільм» сумесна з кубінскімі кінематаграфістамі. Паставіў фільм рэжысёр Міхаіл Калатоў па сцэнарыю Яўгенія Еўтушэнка і маладога кубінскага паэта Энрыка Пінеда Барнета. Савецкія кінематаграфісты некалькі разоў сустракаліся з

Кадр з кінафільма «Мяцеліца».

ЭКРАН

бацькі

каго падобна, ці прыгожая. Любоўна даглядаў малую і малады бацька, але паколькі перайшоў ён ужо на пяты курс інстытута, пачаў усё часцей гаварыць жонцы: «Машанька, трэба было б падумаць пра тое, каб Аленцы пабыць у бабулі ў вёсцы, на свежым паветры. Да таго ж мне будзе больш часу на падрыхтоўку да экзаменаў і дыпломнай работы». Паверыла мужу Марыйка—сабрала ўсе пажыткі для сябе і дзіцяці, узяла разлік на заводзе (не маглі ж ёй даць водпуск на ўсё лета) і паехала да маці, у вёску.

Правёўшы жонку і дачку ў дарогу, Валодзя часта пісаў ім, усё прасіў жонку берагчы сябе і дачку. Пісаў, што вельмі сумуе па іх, што хутка прыедзе таксама ў вёску. Але так і не сабраўся прыехаць...

А потым пісьмы перастаў пісаць. Марыйка хвалявалася, чакала, а потым сабралася і паехала з Аленкай у Мінск.

Вось ужо і знаёмы дом, паднялася на другі паверх, пазваніла. Адчыніліся дзверы і ўваход загарадзіў Барыс Львовіч:

— Ты чаго прыехала, цябе тут ніхто не чакае... Уладзімір ажаніўся і жыве з законнай жонкай. Яна аду-

каваная ў яго, не тое, што ты...

Як бізуном па твары сцябалі гэтыя страшэнныя словы Марыйку.

Суседзі не верылі таму, што здарылася. Бедную жанчыну з дзіцем запрасілі да сябе, спрабавалі ўцешыць як маглі.

Потым Марыйка паехала ў інстытут да Валодзі. Не памятае яна, як увайшла ў інстытут, як сказала ўсё сакратару камсамольскай арганізацыі. Уладзімір не адмаўляў, што ў верасні 1964 года зарэгістраваў свой шлюб са студэнткай чацвёртага курса гэтага ж інстытута Шведавай Людмілай Фёдаравнай. Сказаў усё гэта Уладзімір сваёй жонцы Марыі з нейкай пагардлівасцю, не спытаўшы, як дачка, дзе яна, ці здаровая.

Сустрэлася Марыйка з Людмілай. Са слязьмі раскавала яна, як добра жылі яны з Валодзем, як кахаў ён яе і Аленку. Але Людміла глядзела на Марыйку ганарыста, а потым заявіла:

— Вы ж былі незаконнай жонкай. Я—законная яго жонка!..—і пайшла, нават не апусціўшы ад сору галаву.

Вярнулася дадому, да суседзяў Марыйка з нейкім акамянелым сэрцам, ужо не магла плакаць, і ад гэтага яшчэ больш было горка. Паколькі не было дзе жыць з дзіцем, пачаліся клопаты пра жыллё. Вярнуцца да маці ўжо яна не магла, бо маці паехала жыць да другой дачкі.

За Марыю ўступіліся суседзі. Напісалі скаргу пра бесчалавечнасць абодвух Зялёнкаў. І пракурор Фрунзенскага раёна г. Мінска тав. Балашоў абавязаў іх упусціць у дом Марыю. Пасялілася ў кватэры Марыйка, пачаліся клопаты аб рабоце, аб яслях

для Аленкі. І тут памаглі добрыя людзі: сакратар райкома партыі Барабанава, юрыст па ахове мацярынства і дзяцінства. У гэты ж час было аформлена праз народны суд і спагнанне аліментаў на Аленку з яе бацькі. Суд прысудзіў пакуль з сумы стыпендыі Уладзіміра па 15 рублёў у месяц. Потым, калі Уладзімір закончыць інстытут і будзе атрымліваць больш, сума сродкаў на ўтрыманне дзіцяці будзе павялічана.

Марыйка працуе ўжо—Аленка наведвае дзіцячыя яслі. Рэдка бачаць людзі слёзы на вачах Марыйкі. Але яна неяк панікла, стала старэйшай, яе вочы больш не ўсміхаюцца, яна ўжо не верыць, што можа быць каханне і шчасце.

Пакрыўджана Марыйка і на грамадскасць інстытута: нікому нават у галаву не прыйшло асудзіць подлы ўчынак студэнта Уладзіміра Зялёнкі. Усе толькі пацэпвалі плячыма, стрымана ўсміхаючыся, відаць, мяркуючы, што будучы інжынер не такі ўжо злачынца...

А ці так гэта? Хіба, апрача законаў ЗАГСа, няма яшчэ закона прыстойнасці, высакароднасці, сумлення?

Паўстае пытанне: чаму адабралі ў Аленкі бацьку? Чаму дзіця, успамінаючы пра бацьку, разводзіць ручкамі, азіраецца вакол і ляпча: «Таты няма, няма» і глядзіць у вочы маці. Што скажа Марыя, калі Аленка падрасце і пойдзе ў школу? Як і многія падобныя да яе маці, са слязьмі скажа дачцэ, што яе тата памёр... І гэта пры жывым бацьку, які так подла ашукаў родную дачку.

Няма апраўдання і Людміле Шведавай. Гавораць, шчасце, якое пабудавана на горы іншага, недаўгавечнае...

А як думаюць чытачы пра гэту гісторыю?

А. ДУЛЕВІЧ,
юрыст па пытанню аховы
мацярынства і дзяцінства.

Кадр з кінафільма «Я — Куба».

Фідэлем Кастра, які вельмі ціннаўся фільмам.

лася ў гады яго юнацтва, з пункту гледжання сучаснасці.

На экраны рэспублікі выпускаюцца таксама іншыя работы масфільмаўцаў. Сярод іх мастацкая кінааповесць «Бывайце, хлопчыкі!», знятая рэжысёрам Міхаілам Калінам паводле аднайменнай аповесці Б. Балтэра. Гэты фільм — погляд нашага сучасніка на падзеі 30-х гадоў, расказ чалавека, які добра ведае, што чакае герояў, ацэньвае ўсё тое, што адбыва-

А вось што раскавае пра свой фільм «Мяцеліца» («Масфільм»), які створаны па матывах аднайменнай аповесці А. С. Пушкіна, рэжысёр-пастаноўшчык Уладзімір Басаў:

— Наша карціна пра вялікае каханне чыстых чалавечых сэрцаў, пра цэласнасць і непадкупнасць пачуццяў, шчырасць адносін, высакароднасць учынкаў.

Дарагая рэдакцыя!

Працую я на станцыі Наваполацк стрэлачніцай, а муж — трантарыстам саўгаса «Банонь». Жылі мы добра, нарадзілася ў нас дачка. Потым муж пачаў мяне рэўнаваць. Як даказаць яму, што ён не правы, я не ведала, малым словам ён не верыў. Тады я папрасіла яго сябра Анатоля Усоўскага, які працаваў на станцыі шчэпшчыкам, каб той пагаварыў з мужам.

Што ён гаварыў, я не ведаю, але толькі пасля гэтай размовы стала яшчэ горш. Мы з мужам разышліся.

Зараз я даведалася, што гэта Анатоль Усоўскі «па-прыяцельску» разбурыў нашу сям'ю. Ён гаварыў на станцыі сваім сябрам Глаздоўскаму Алегу і вагаўшчыцы Карпавай Ніне пра майго мужа:

— Я пасмяяўся, а ён паверыў.

А ў дачкі майёй не стала бацькі.

Дарагая рэдакцыя, я вельмі прашу вас, надрукуйце мае пісьмо. Можна на яго адгукнуцца людзі, падкажуць, што мне рабіць.

Ніна ГАСПАДЗЕНАК

Саўгас «Банонь»,
Віцебская вобласць.

„РАБОТНИЦА І СЯЛЯНКА“ ДАПАМАГЛА

У рэдакцыю звярнулася повар сталовай № 11 Полацкага гархарчпрамгандлю Р. С. Пальчэўская. Жанчыну пакрыўдзілі. У той час, як яна была цяжарная, яе перавялі на ніжэйпачлаваемую работу. Пісьмо Пальчэўскай рэдакцыя даслала ў Рэспубліканскі камітэт праф-

саюза работнікаў дзяржгандлю і спажывааперацыі. Нядаўна мы атрымалі пісьмо ад Р. С. Пальчэўскай: «Паважаныя таварышы, — піша яна, — дзякуй за дапамогу. Мне аднавілі шосты разрад і зрабілі пераразлік за ўсе месяцы майёй цяжарнасці».

Мужчына пачынаецца ў дзяцінстве

Педагагічная няўдача! Яна можа прыняць выгляд самага звычайнага сшытка па рускай мове, у якім на старонцы пад назвай «Кантрольны дыктант» рассыпаліся па фіялетавых радках чырвоныя стрэлы-маланкі—сінгнал небяспекі! Памылкі... Яны могуць, няма чаго грахі таіць, быць і вынікам нейкіх метадычных пралікаў настаўніка. Але часцей за ўсё іншую аснову маюць памылкі ў дыктанце або ў кантрольнай рабоце па алгебры. За кожнай з іх—нярэдка прапушчаны ўрок, нявыкананае заданне, «забытая дома» ручка, «дрэнныя» сябры... І ў той жа час аўтар дыктанта або кантрольнай работы па алгебры—звычайны, а гэта значыць, дапытлівы, жвавы хлопчык, нечы сыноч, надзея сям'і, гонар маці...

Шчаслівая мама вераснёвым ранкам адвела яго ў школу. Першыя вучэбныя дні, першыя поспехі. Яны радуць, абуджаюць надзеі...

А час ідзе, мяняюцца ў дзяцей назвы падручнікаў. Колішнія першакласнікі ўжо не маюць патрэбы ў штодзённай апецы, многае ўмеюць рабіць самі.

Бацькі тым часам успамінаюць, што даўно не былі ў школе, што нічога не ведаюць пра інтарэсы і захапленні

свайго сына, пра яго сяброў, а пра яго вучэнне мяркуюць толькі па табелі, які хлопчык, назавём яго хоць бы Віця, прыносіць у канцы чвэрці на падпіс.

«Не густа ў цябе ў табелі»...—з дакорам ківае галавой бацька. Віця маўчыць. Ён ведае: трэба пацярпець некалькі хвілін, сумная цырымонія падпісвання табеля хутка скончыцца, і яго, Віцю, пакінуць у спакоі. Атрымаўшы, нарэшце, падпісаны бацькам табель, Віця задаволена ўсміхаецца.

І не толькі таму, што выканаў школьнае патрабаванне і што можна будзе зрабіць справаздачу перад класным кіраўніком. Сам таго часам не ўсведамляючы, Віця ўспрымае бацькоўскі падпіс у табелі, як індальгенцыю за ўсё ўпушчанае ў чвэрці. У Віці ёсць цяпер апраўданне для сябе і довад для педагогаў: бацька і маці пра школьныя справы ведаюць! І вось «двойка»! Яна ў класным журнале, як балючы зуб. Яна ў дзённымі, як заклік да бацькоў: «Увага! Сыну цяжка. Яму трэба памагчы...» І бацька Віктара прыйшоў у школу. Ён доўга раіўся з педагогамі. І, вядома, не толькі пра суфіксы і флексіі, скланенні і спражэнні. Задумаўся Васіль Паўлавіч. У іншым святле ўявіліся яму многія «свавольствы» сына, тыя незлічоныя «дробязі», якія самі па сабе сапраўды нічога не азначаюць, але ўзятыя ва ўзаемасувязі неяк прадвызначаюць пункцірную лінію будучага характару. За крывымі літарамі, за радкамі, што скачуць уверх і ўніз, Васіль Паўлавіч убачыў нецярплівасць, няўсёдлівасць, недахопы волі. І ў гэтай думцы ён яшчэ больш умацаваўся, калі пабываў у суботу «незнарок» на школьным вечары. Віктар не заўважаў прыходу бацькі і паводзіў сябе, як звычайна. Ён усяляк звяртаў на сябе ўвагу, храбрыўся, не танцаваў, а «бацаў чарльстон», усім сваім выглядам выказваў незадавальненне з прычыны таго, што няма з кім «твіст ламаць».

Аднакласнікі і аднагодкі Віктара, хлопчыкі моцныя і стройныя, адчувалі сябе ў гэтай зале вельмі добра. Яны танцавалі лёгка і спартыўна. А Віктар і яшчэ некалькі падлеткаў, такіх жа, як і ён, слабых фізічна, крыўляліся. Васіль Паўлавіч бачыў: шумлівасць сына і яго «сяброў» — маскіроўка. За ёю—смуток, нявер'е ў сябе.

...І вось назаўтра раніцай, на святанні, бацька весела гаварыў зусім соннаму і, вядома, здзіўленаму сыну: «Веселай, Віктар, хутчэй уставай! Імя ў цябе—пераможца. Вось і трэба апраўдаць яго. На паляванне пойдзем...»

З таго дня, калі бацька, магчыма, упершыню сур'ёзна задумаўся пра асобу сына, да гэтага эфектнага паходу ў лес з адзінай мэтай даць Віктару

магчымасць адчуць сябе моцным і дужым, зведаць радасць пераададзеных цяжкасцей, прайшоў нялёгка для бацькі адрэзак часу. Ён пачаўся, вядома, звычайнай размовай з жонкай, шматлікімі ўзаемнымі абвінавачаннямі. Нездарма ж так часта гучалі словы: «Я даўно гаварыў...»

Гаварыць, безумоўна, трэба і з жонкай, і з сынам. Але адных разоў, нават самых эмацыянальных і разумных, мала.

Каб раз-другі заняць сына яркай справай, асаблівых намаганняў не патрабавецца. Самае цяжкае—будні. Каб сын рос валявым, мужным, ён павінен своечасова ўстаць, зрабіць зарадку, абцерціся халоднай вадой. Але для гэтага і самому трэба не прасыпаць. Каб сын прыбраў са стала і паліў пасуду, падмеў падлогу, схадзіў у магазін, прыйшлося і бацьку самому памагаць жонцы, і не толькі памагаць, а з большай увагай адносіцца да яе клопатаў. Словам, нялёгка даўся бацькам і сыну пералом у іх адносінах. Патрабавальнасць, і чуласць, і настойлівасць, і добры прыклад бацькоў... Азбучныя ісціны? Але аказалася, што нават у такой добрай сям'і, як у Васіля Паўлавіча, дзе ўвогуле—мір, лад, дастатак, усталяваць іх было нялёгка.

Спатрэбіліся намаганні, воля, жаданне. І не толькі сёння, але і заўтра, і кожны дзень. Працэс выхавання няспынны...

Так Васіль Паўлавіч адкрыў новую старонку ў выхаванні сына. І вечарамі за сталом, і ў агульных хатніх занятках, і на паляўнічых сцежках, ля вогнішча самі сабой узніклі размовы, якія прынята называць мужчынскімі і якія так патрэбны падлеткам у цудоўную і трывожную пару станаўлення характару, пошукаў сябе, трывожнага чакання першага хваляючага пачуцця...

У часопісе для мамаў—і раптам расказ пра бацьку... Ці не дзіўна, праўда? Думаецца, не. У школе—настаўніца, дома—мама. А тата? Яго роля ў выхаванні павінна ўзрасці. Хлопчыкам часам проста неабходна мужчынская кампанія, мужчынскі ўплыў.

Што і гаварыць добра, калі побач з хлопчыкам-падлеткам мужны, высакародны чалавек, працаўнік, словам, сапраўдны мужчына... А як быць там, дзе яго—бацькі, мужчыны—няма? На жаль, у жыцці ўсякае бывае...

Яшчэ зусім малым былі дзеці, калі Елізавета Аляксандраўна Шаўрова, работніца фабрыкі «Камунарка», засталася без мужа. Ёй, вядома, прыйшлі на дапамогу людзі, памаглі ўладкаваць дзяцей у школу-інтэрнат. У працы, у клопатах прайшоў час, прайшлі гады. І вось ужо Ігар, старэйшы сын Елізаветы Аляксандраў-

У майстэрні школы-інтэрната № 1 г. Мінска.
— Навастры мае канькі,—просіць Тама-
ра Талкачова Мішу Стрыга.
Фота Д. Прэса.

ны, скончыў васьмігадовую школу, працуе, працягвае вучобу вечарам. Наташа — сямікласніца, а самы малодшы — Юра — вучыцца ў 5 класе. У цяжкі ўзрост уваходзяць дзеці. Але ў маці няма падстаў для асаблівых хваляванняў. Проста яна, як і раней, уважліва сочыць за развіццём дзяцей. Елізавета Аляксандраўна не праміне ніколі даць добрую параду, робіць усё, каб больш зблізіцца з імі.

— Інакш нельга, — гаворыць яна, — у гэтым я пераканалася на горкім вопыце. Юра, малодшы мой сын, даў мне добры ўрок. Дома мы заўсёды жартавалі з яго цікавасці да розных жучкоў і божых каровак. А Юра падрос і запісаўся ў заалягічны гурток. Увесь вольны час хлопчык прападаў на станцыі юннатаў. А дома гаварыць пра сваіх галубоў, арлоў, рыбак не хацеў — баяўся, што мы не зразумеем, будзем з яго смяцца.

І Юра перастаў дзяліцца са мной пра свае юннатаўскія справы, шукаў на двары, з кім пагаварыць, каму раскажа пра тое, што захапляла яго. Выпадак, на першы погляд, бяскрыўдны, але мне ўпершыню за шмат гадоў зрабілася страшна: а што, калі і потым Юра не захоча дзяліцца са мной, будзе думаць, што мне ўсяго даверыць нельга, будзе несці ў сабе дзве праўды — адну, хлапечую, сапраўдную, для сябе, а другую, урэзаную, «палешаную», для мяне, маці.

Словам, прыйшлося змяніць адносіны да Юравых жучкоў і казюлек, а, дакладней, да сына. Паступова было адноўлена і давер'е.

...Сёння Юра дзяжуріць. І мы паходжваем з ім па школьных калідорах. Субота — значыць пасля ўрокаў дадому. Юра не хавае сваёй радасці: як ні добра ў школе-інтэрнаце, а ён любіць дзень, калі сям'я збіраецца дома.

— Цяжка, напэўна, маме, калі вы ўсе збіраецеся дадому? Толькі і дглядай вас...

У цёмных вачах хлопчыка ўспыхваюць яркія светлячкі.

— Калі раздурэем, мама нам дае!..

Але тут жа і дадае:

— Мама стамляецца за тыдзень на рабоце. І мы ёй заўсёды памагаем: бульбу абіраем, пасуду мыем, ложка засцілаем...

— Правільна, не дзеліце, значыць, работу на мужчынскую і жаночую?..

Юра нечакана пярэчыць:

— Не, дзелім! Хіба можа мама або Наташа па бульбу на рынак хадзіць? Ім гэта цяжка. Мы з Ігарам ходзім...

І голасам, і ўсім сваім выглядам Юра выказвае: «Мы з Ігарам — моцныя і таму мы памагаем маме і робім тое, чаго не здолее Наташа, наша сястра, дзяўчынка...»

А за гэтым ужо вырысоўваюцца контуры мужа на характару, які ў сям'і Елізаветы Аляксандраўны расцітае на багатай глебе ўзаемнай павагі і поўнага давер'я.

Будучы мужчына, высакародны і моцны чалавек, пачынаецца ў дзяцінстве. І трэба ведаць гэтыя дзесяткі маленькіх, але карысных захапленняў свайго сына, якога мала накарміць

і апрануць. Як памыляюцца тыя мамы і таты, якія дазваляюць сабе паблажліва, з іранічнай усмешкай гаварыць пра інтарэсы і заняткі дзяцей. Сынаў самалёт, над якім ён возіцца і смеціць часам цэлымі днямі, ва ўяўленні бацькоў — прыкрая дробязь. І рэч выкінута ў смеццевую яму, а разам з ёй — і нармальныя ўзаемаадносіны бацькі, маці з сынам. Без захопленняў спортам, кнігамі, тэхнікай няма і багатага духоўнага жыцця. Адсколь — халодная аб'якавасць, гультайства і, нарэшце, нявер'е ў свае сілы, адставанне ад вучобы, «двойкі». А побач з «двойкай» амаль заўсёды крохотныя грубасці, ахоўная броня хлопчыка.

Бацькі, некаторыя настаўнікі забываюць пры гэтым, што адзёр не лечаць дыфтарый... Крыкам нельга лячыць грубасць. Хлопчык, які дрэнна вучыцца, грубіяніць, не верыць у сябе, вельмі часта не верыць і дарослым, сумняваецца ў іх шчырасці і справядлівасці.

Асабліва ўвага цяжкаму вучню, адстаючаму хлопчыку, павага да яго асобы, педагогічны такт і проста чалавечая далікатнасць — вось мацнейшыя сродкі супраць грубасці. А галоўнае, вядома, сур'ёзны роздум настаўніка, маці, бацькі пра тое, як знайсці тую адзіную ў даным канкрэтным выпадку цікавую справу, якая захопіць хлопчыка і стане зыходным пунктам для выхавання моцнага і яркага характару.

Б. А. ЛАНДА,
настаўнік.

КАЛІ ЎЗНІКАЕ РЭЗУС-КАНФЛІКТ...

...Маладая жанчына Н. паступіла ў радзільны дом з прычыны пятай цяжарнасці. Знешне яна нічым не адрознівалася ад іншых будучых маці, а цяжарнасць праходзіла ў яе нават лягчэй, чым у іншых. Аднак паступіла яна амаль за месяц да тэрміну родаў. А потым нарадзіла цудоўнага здаровага хлопчыка...

Незвычайнай была яе гісторыя — пасля першага дзіцяці ў Н. былі два самаадвольныя выкідышы, а чацвёртая цяжарнасць закончылася нараджэннем мёртвага плода. Прычыну гэтага яна не ведала, урачы ж заявілі безапелальна — рэзус-канфлікт...

Кроў людзей, як вядома, складаецца з чырвоных (эрытрацыты), белых (лейкацыты) крывяных шарыкаў і вадкай часткі — плазмы. Эрытрацыты не зусім аднолькавыя па сваёй мікрабудове і падраздзяляюцца на групы крыві. Апрача гэтага, у некаторых людзей яны змяшчаюць рэчыва, якое ўмоўна называецца рэзус-фактар. Такіх людзей называюць большасць, напрыклад, сярод еўрапейцаў — 85 працэнтаў. Людзі, кроў якіх гэты фактар не змяшчае, называюцца рэзус-адмоўнымі, тыя, якіх змяшчае, — рэзус-станоўчымі.

Наяўнасць або адсутнасць рэзус-фактара не залежыць ад полу, перадаецца па спадчыне і з'яўляецца пастаяннай на ўсё жыццё.

Калі ў кроў рэзус-адмоўнага чалавека трапляе кроў з рэзус-фактарам, то супраць яго ў арганізме выпрацоўваюцца антыцелы (анты — супраць, цела — рэчыва). Стан арганізма, у крыві якога ўжо выпрацаваліся антыцелы, называецца сенсібілізацыяй, а рэакцыя, у выніку якой гэты стан атрымліваецца, — рэзус — несумяшчальнасцю або рэзус-канфліктам.

Калі ўзнікае рэзус-канфлікт? Толькі ў двух выпадках: 1) калі пераліваць рэзус-станоўчую кроў рэзус-адмоўнаму чалавеку; 2) калі ў рэзус-адмоўнай жанчыны развіваецца рэзус-станоўчы плод. Пры першым такім пераліванні крыві або цяжарнасці антыцелы толькі пачынаюць паяўляцца, канфлікт выражаецца нярэзка, здароўе як жанчыны, так і дзіцяці не пагаршаецца. Аднак кожная наступная цяжарнасць узмацняе адчувальнасць да рэзус-фактара. А гэта прыводзіць да адхілення ад нармальнага развіцця дзіцяці — унутрычэрыўнага або пасляродавага захворвання, да выкідышаў, мёртва нараджэнняў.

Сучасная медыцына, раскрыўшы сакрэты прыроды, паспяхова змагаецца за жыццё нованароджаных. Паколькі малако маці часам змяшчае рэзус-антыцелы такія ж, як і кроў, дзіця кормяць сцэджаным донарскім.

Ці можна прадухіліць развіццё рэзус-канфлікту? Ці можна, нават пры наяўнасці антыцелаў, раджаць і мець здаровых дзяцей? Так, можна.

Рэзус-антыцелы выпрацоўваюцца пачынаючы з трэцяга месяца цяжарнасці. Таму зразумела, што своечасовае наведанне жаночай кансультацыі дазволіць як мага раней вызначыць рэзус-належнасць цяжарнай. Калі яна акажацца рэзус-адмоўнай, то абавязкова трэба правесці кроў мужа. Зразумела, што найлепшая камбінацыя — гэта, калі муж і жонка з'яўляюцца рэзус-адмоўнымі.

На працягу цяжарнасці кроў на рэзус-антыцелы даследуецца некалькі разоў. Калі колькасць іх рэзка ўзрастае, праводзяць спецыяльнае лячэнне. Паколькі выпрацоўка антыцелаў узмацняецца за апошнія 2—3 тыдні перад родамі, жанчына з рэзус-канфліктам павінна паступаць у радзільны дом за 3—4 тыдні да тэрміну родаў.

Рэзус-антыцелы ў арганізме здольны затрымлівацца і накоплівацца з кожнай цяжарнасцю, нават спыненай штучна. Таму цяжарнасці ў рэзус-адмоўных жанчын не павінны наступаць часта, а ўжо калі такая жанчына зацяжарыла, абавязкова заканчвацца родамі.

...У Н. нарадзіўся цудоўны хлопчык. Гэта — адна з многіх нялёгкіх перамог людзей у белых халатах.

Н. ГУСАКОВА,
урач-акушэр-гінеколаг.

УРАЧ РАІЦЫ

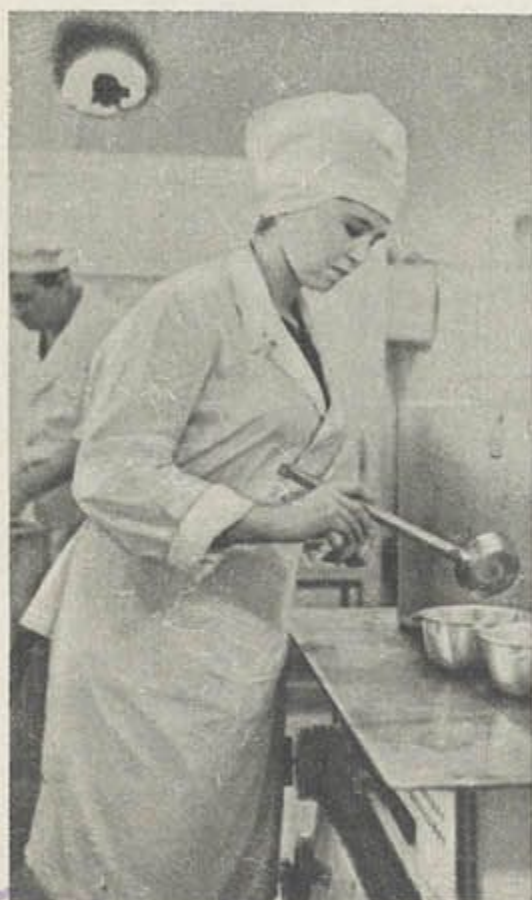
КУЛІНАРЫЯ

На Усесаюнным конкурсе ў Маскве беларускія кулінары, кандытары і афіцыянты атрымалі высокую ацэнку за прыгатаваныя стравы, кандытарскія вырабы, тэхніку і культуру абслугоўвання. Гэтак конкурс папярэднічаў Беларускаму рэспубліканскаму конкурсу. Права прадстаўляць маладых спецыялістаў Беларусі ў Маскве ў ліку іншых атрымалі повар рэстарана Мінскага аэрапорта Тамара Сініца, афіцыянтка Алена Зяневіч.

Пра некаторыя стравы, падрыхтаваныя на конкурс нашымі паварамі, расказвае майстар-повар, загадчык вытворчасці рэстарана Мінскага аэрапорта Ф. Ф. Валодзін.

СЕЛЯДЗЕЦ З ЦЫБУЛЯЙ І ЯЙКАМ ПАД МАЯНЭЗАМ

Папярэдне намачыць селядзец у халоднай вадзе на 2—3 гадзіны, зняць скуру, ачысціць ад касцей, чыстае філе селядца злёгку адбіць, і калі атрымаўся вялікі кавалак, разрэзаць на 2 часткі ўпоперак кавалка. З аднаго селядца атрымаецца 4 кавалкі. Дробна пасечаную цыбулю і дробна пасечаныя вараныя яйкі перамяшаць, дадаць соус маянэз. На кожны кавалак селядца пакласці прыгатаваны фарш і загарнуць, надаўшы форму галубцоў. Затым кавалкі фаршаванага селядца пакласці ў смятаніцу і паліць маянэзам, аформіць зяленівам.

Повар Тамара Сініца.

Афіцыянтка Алена Зяневіч.

На 4 порцыі: селядца 1 шт., цыбулі рэпчатой 1 шт., яйка 1 шт., маянэзу $1\frac{1}{2}$ шклянкі.

САЛАТА БУЛЬБАНАЯ З ЯЙКАМ

Салёныя агуркі абабраць і дастаць зярняты, нарэзаць кавалачкамі, дробна накрышыць рэпчатую цыбулю, таксама накрышыць і бялкі вараных яек. Жаўткі расцёрці з алеем, затым усё змяшаць, дадаць вараную бульбу (нарэзаную кавалачкамі), зялёны гаршак, заправіць соллю, пакласці ў салатніцу, паліць зверху смятанай, аформіць вараным яйкам і зяленівам.

На 4 порцыі: бульбы 3—4 шт., агуркоў салёных 1 шт., цыбулі рэпчатой 1 шт., алею 1 ст. ложка, яйка 2 шт., зялёнага гаршкі 2 ст. лыжкі, смятаны $\frac{1}{2}$ шклянкі, зяленіва.

СУП БУЛЬБАНЫ З ГРЫБАМІ

Сухія баравікі папярэдне замачыць у халоднай вадзе, прамыць, заліць халоднай вадой і паставіць варыць. Звараныя грыбы яшчэ раз добра прамыць, нарэзаць буйнай саломкай. Цыбулю, моркву, нарэзаныя саломкай, падсмажыць на масле, у канцы смажання дадаць грыбы і яшчэ пасмажыць 5—7 мінут. Бульбу нарэзаць частачкам, пакласці ў грыбны адвар і варыць 15—20 мінут, у канцы варкі пакласці падсмажаную цыбулю, моркву і грыбы, варыць яшчэ 5—7 мінут. Пры падачы ў талерку пакласці смятану, зяленіва.

На 4 порцыі: баравікоў сухіх 32 г, бульбы 10—12 шт., морквы 1 шт., цыбулі рэпчатой 1 шт., масла сметанковага 2 ст. лыжкі, смятаны 4 ст. лыжкі, пятрушка.

КЛЁЦКІ БУЛЬБАНЫЯ З МЯСАМ

Сырую бульбу нацёрці на тарцы, скласці ў два слаі марлю і выціснуць. Пакласці муку, соль, перамяшаць.

Свініну або ялавічыну прапусціць праз мясарубку, дадаць падсмажаную цыбулю, заправіць соллю, перцам.

З бульбянай масы зрабіць праснакі, на сярэдзіну кожнага пакласці прыгатаваны фарш, краі зашчыпаць і надаць форму яйка, абсмажыць на скаварадзе, пасля чаго скласці ў каструлю, заліць смятанай і тушыць да гатоўнасці і гадзіну ў духоўцы.

На 4 порцыі: мяса 400 г, бульбы 1 кг 400 г, мукі пшанічнай 4 ст. лыжкі, масла сметанковага 1 ст. ложка, цыбулі рэпчатой $\frac{1}{2}$ шт., смятаны $\frac{1}{2}$ шклянкі.

ЯБЛЫКІ Ў ЦЕСЦЕ

Яблыкі абабраць, дастаць сарцавіну, нарэзаць кружочкамі таўшчыняй 0,5 см і пасыпаць цукрам.

Для прыгатавання цеста бялкі яек аддзяліць ад жаўткоў, пакласці цукар, соль, смятану, муку. Усё старанна размяшаць і развесці малаком, а бялкі збіць у густую пену і акуратна ўліць у цеста, памешваючы знізу ўверх, да поўнага злучэння (цеста павінна быць як густая смятана).

Яблыкі ўзяць відэльцам і памачыць у цеста, апусціць у разагрэты тлушч (топленое масла), смажыць да ўтварэння залацістай скарынкі, пры падачы яблыкі пасыпаць цукровай пудрай або цукровым пяском.

На 4 порцыі: яблыкаў 4 шт., яйка 2 шт., мукі пшанічнай 4 ст. лыжкі, малака $\frac{1}{3}$ шклянкі, смятаны 1 ст. ложка, цукру 1 ст. ложка, масла топленага 2 ст. лыжкі, цукровай пудры 1 ст. лыжка.

ШТОДЗЁННА І СТАРАННА

Вы прагнуліся, расчынілі фортку, на некаторы час пакінулі пасцелі адкрытымі, каб яны праветрыліся. Затым, вытрасшы прасціны і засцяліўшы пасцель, пачынайце выціраць пыл.

* * *

Мяккую мэблю чысцяць вільготнай шчоткай, не вельмі моцна прыціскаючы яе да паверхні тканіны, інакш пыл будзе толькі ўцірацца ў абіўку. Непаліраваную мэблю дастаткова абцёрці вільготным, добра выціснутым шматком, а поліраваную — кавалачкам фланелі, крыху змочаным у шкіпнары, паліролі. Пафарбаваныя маслянай фарбай прадметы мыюць цёплай вадой з нашатырным спіртам.

* * *

Не забывайце штодзённа праціраць падаконнікі і асабліва батарэі: пыл на іх нагарае-

ца, падгарае і забруджвае паветра. Аконныя шыбы праціраюць мяккай газетнай паперай. Рабіць гэта трэба часцей: брудныя аконныя шыбы паглынаюць да 50 працэнтаў святла.

* * *

Драўляную нефарбаваную падлогу падмятаюць чыстым, вільготным венекам, а раз у тыдзень мыюць цёплай мыльнай вадой з содай. Фарбаваную падлогу праціраюць вільготным шматком, а мыюць прыкладна раз у месяц, дадаючы ў вадку нашатырны спірт: лыжку на вядро вады.

* * *

Зразумела, кожная гаспадыня можа адступіць ад гэтых парадаў і што-небудзь зрабіць па-свойму. Але адно правіла трэба запомніць цвёрда: праветрываць і прыбіраць кватэру штодзённа і старанна!

Дарагія Ніна Р., Ніна В., Вайціхоўская Н., Шакулава з Віцебска, В. з Брагінскага раёна, калгасніца Шах Надзея Аляксандраўна!

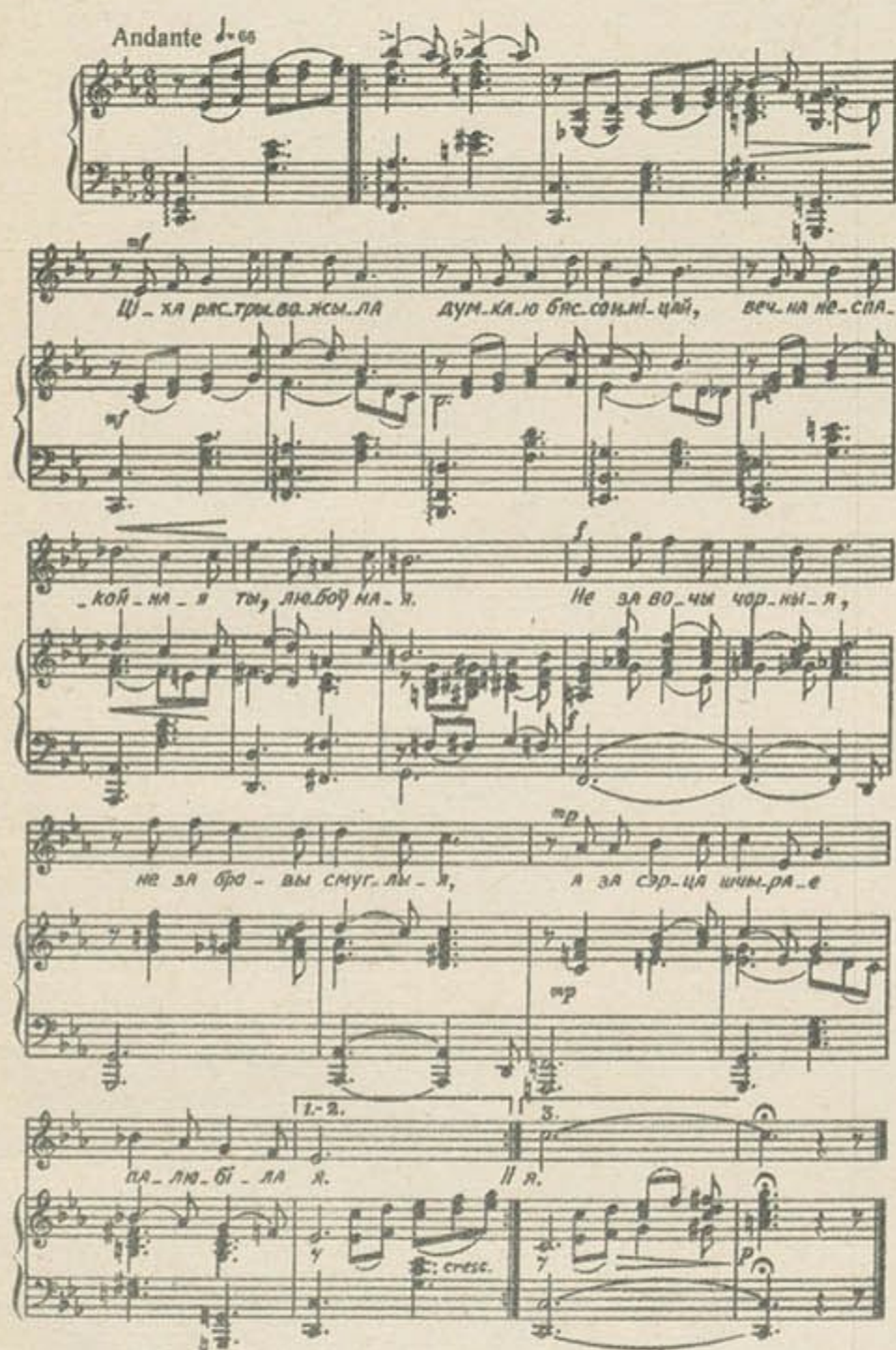
Дашліце нам прозвішчы, адрасы, і мы вам дапаможам.

НЕ ЗА ВОЧЫ ЧОРНЫЯ

Словы А. РУСАКА

Музыка Ю. СЕМЯНЯКИ

Ціха растрывожыла
Думкаю-бяссоннай
Вечна неспакойная
Ты, любой мая.
Не за вочы чорныя,
Не за бровы смуглыя,
А за сэрца шчырае
Палюбіла я.
Знаю, не праложаны
Мне дарогі роўныя,
Кветкамі не сцелюцца
Сцежкі у жыцці.

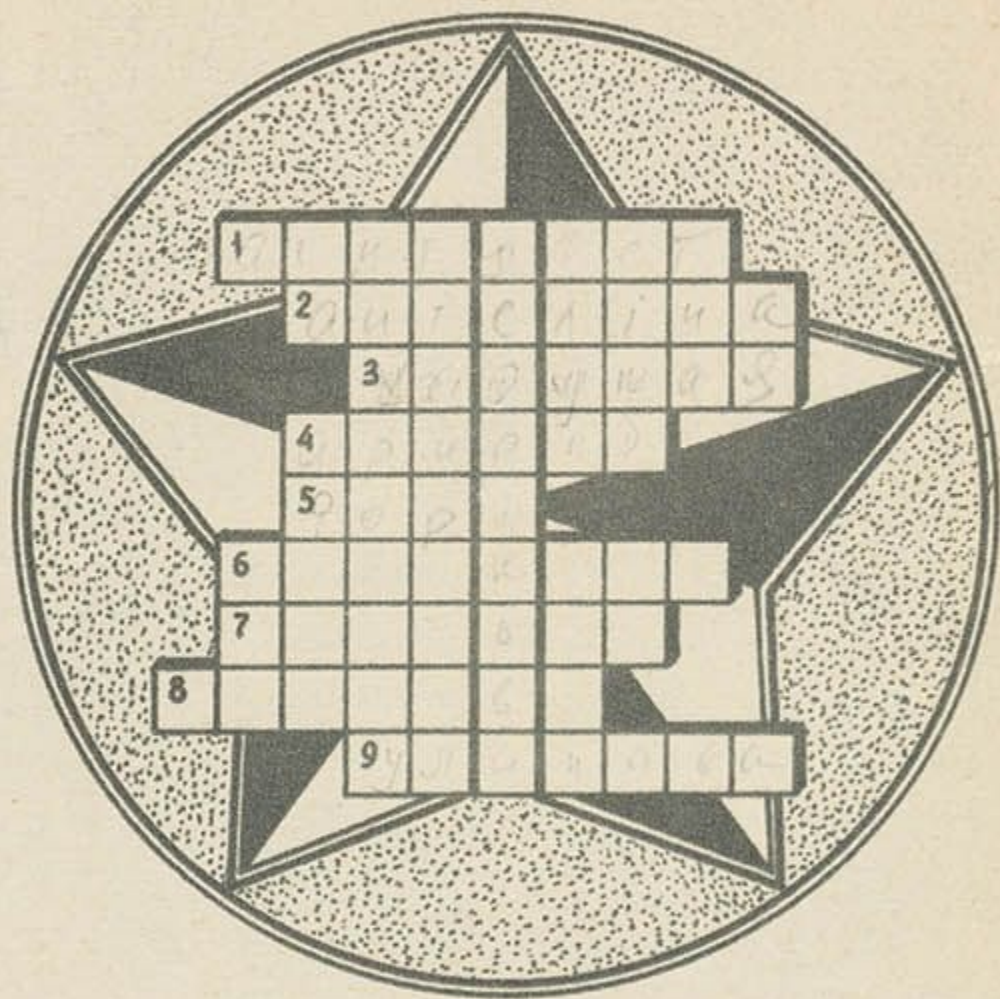
Пушчамі глыбокімі,
Горамаі высокімі,
Рук не разнімаючы,
Нам з табой ісці.
Засвяціся яснаю,
Светлаю, нязгаснаю,
Зоркаю шчасліваю
Ты, любой мая.
Не за вочы чорныя,
Не за бровы смуглыя,
А за сэрца шчырае
Палюбіла я.

Адказны рэдактар А. П. УС. Рэдакцыйная калегія:
М. Н. БАРСТОК, А. С. ВАСІЛЕВІЧ, Т. Ц. ДЗМІТРЫЕ-
ВА, М. А. ЖЫДОВІЧ, Р. У. КУДРЭВІЧ, М. М. ТУР,
В. І. ФІЛІПАВА, В. А. ЧАРНЯУСКАЯ.

АТ 03667. Журнал «Работница и крестьянка»
на беларуском языке. Издание ЦК КП Белоруссии.
Падп. да друку 4/III 1965 г. Друк. арк. 3. Аўт. арк. 4.
Папера 60x90%. Адрас рэдакцыі: Мінск, Ленінскі праспект, 77.
Тэлефоны: адказн. рэдактара — 6-17-51, адказн. сакратара —
6-38-14, аддзелаў прамысловасці, сельскай гаспадаркі і куль-
туры — 6-38-24.

Друкарня выдавецтва «Звязда», Мінск. Цана 18 кап.
Дадатак—выкрайка. Тыраж 171 800 экз. Зак. 98.

ЗАДАЧА „САВЕЦКІЯ ЖАНЧЫНЫ“

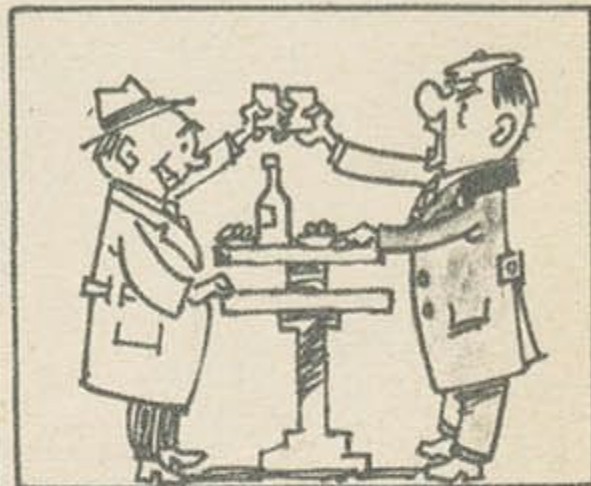

У гарызантальныя радкі адпаведна нумарам запішыце про-
звішчы наступных савецкіх жанчын: 1. Беларуская паэтэса.
2. Знатная трантарыстка, арганізатар першай жаночай трак-
тарнай брыгады. 3. Гераічная дачка беларускага народа.
4. Відны дзеяч міжнароднага жаночага руху. 5. Савецкая пісь-
менніца. 6. Кіраўнік Обальскай падпольнай камсамольскай
арганізацыі, Герой Савецкага Саюза. 7. Член «Маладой гвар-
ды», Герой Савецкага Саюза. 8. Вядомая савецкая лётчыца,
Герой Савецкага Саюза. 9. Таленавітая савецкая балерына.
Калі словы задачы будуць адгаданы правільна, то ў вер-
тыкальным радку паміж выдзеленымі лініямі прачытаецца про-
звішча яшчэ адной савецкай жанчыны, якая вядома ўсяму
свету.

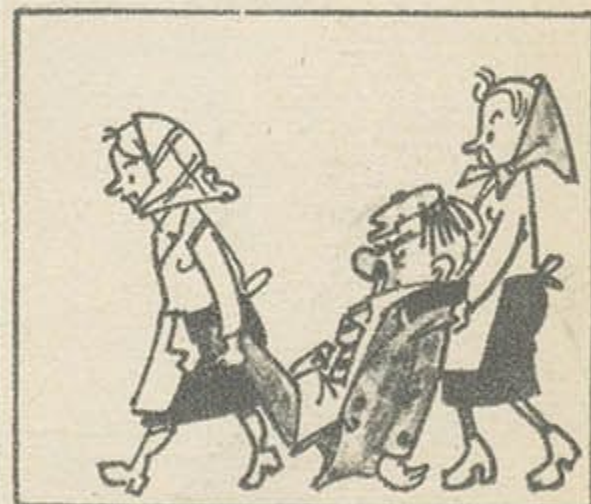
Сілалі Тамара і Рыгор ЯКУШЫ.

На першай старонцы вокладкі—«Напрадвесні».
Карціна Р. Кудрэвіч.

Без слоў.

У гэты дзень мы павінны на руках
жанчын насіць. Будзь здароў.
Мал. М. Гурло.

6 (а, б, в, г)

74995

1. Прыгожы касцюм «тройка» — спадніца, камізэлька і блузка для маладой дзяўчыны. Спадніцу пры жаданні можна закла-
сці ў складку.

2. Сукенка цэльнакроеная з шэрсці. Рукавы ўшыўныя. Спад-
ніца закладзена веерападобнымі складкамі.

3. Спадніца і блузка — заўсёды зручнае адзенне.

4. Сукенка для выпускнога балю з шыфону, капрону, лёгка-
га шоўку. Пры жаданні ліф сукенкі можна зрабіць гладкім
без фальбаны.

5. Касцюм са шчытнай тканіны. На спадніцы ззаду можна
закласці аднабаковую складку.

6. а, б, в, г — хатнія касцюмчыкі для дзяцей дашкольнага
ўзросту.

7. Прыгожы касцюм з цяжкага шоўку. Бакавыя швы спадні-
цы можна закла-сці ў складкі.